

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální péče

Studijní obor: Sociální pedagog

Kód oboru: 7502R010

Název bakalářské práce:

PROBLEMATIKA ZAMĚSTNÁVÁNÍ ODSOUZENÝCH OSOB VE VĚZNICÍCH

THE EMPLOYMENT ISSUE OF CONVICTS IN CZECH PRISONS

Autor:

David Páv
Za Humny 392
463 12 Liberec

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
58	0	1	10	25	1 CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 24.4.2006

TU v Liberci, Fakulta pedagogická

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: David Páv
Adresa: Za humny 392, 463 12 Liberec

Bakalářský studijní program: Sociální péče
Studijní obor: Sociální pedagog

Název bakalářské práce: Problematika zaměstnávání odsouzených osob ve věznicích ČR
Název BP v angličtině: The Employment Issue of Convicts in Czech Prisons

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Termín odevzdání: 30. 04. 2006

V Liberci dne 24. 04. 2005

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TUL

.....
vedoucí KSS

Převzal: David Páv

Datum: 28. 01. 2005

Podpis studenta:

Charakteristika práce:

Bakalářská práce se zabývá teoreticky i prakticky problematikou zaměstnávání odsouzených osob ve Vazební věznici Liberec. Zkoumá jevy, které ovlivňují, nebo mohou ovlivňovat zaměstnanost. Zaměřuje se na vlivy prostředí, na možnosti vytváření pracovních příležitostí. Mimo jiné se tato práce zabývá vlivem práce na proces resocializace a na snižování negativních důsledků věznění osob.

Cíl práce:

Cílem práce je analýza procesu zaměstnávání odsouzených osob, terapeutických a výchovných účinků zaměstnání na vězněné osoby. Potvrzení pozitivního vlivu práce na snižování negativních důsledků věznění osob ve Vazební věznici Liberec.

Předpoklad práce:

Předpokladem je teoretická i praktická znalost problematiky zaměstnávání odsouzených a znalost charakteristických jevů a dopadů detence osob. Znalost prostředí Vazební věznice Liberec.

Hlavní použité metody:

Analýza spisové dokumentace
Studium odborných referátů
Rozbor a analýza dat

Základní literatura:

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000.
ISBN 80- 7178-303-X.

MAŘÁDEK, V. *Penologie: Lexikon základních pojmů*. 1. vyd. Ostrava: 1996.
ISBN 80-238-6731-8

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003.
ISBN 80-7178-548-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000.
ISBN 80-7178-496-6.

Mezinárodní seminář „Zacházení se specifickými skupinami odsouzených“ Kroměříž 8.-12-6-1998, IN: České vězeňství, Praha 3-4/1998.

Sbírka nařízení generální ředitelky VS ČR

Sborník referátu mezinárodní konference ředitelů vězeňských služeb Kroměříž 2004

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Blatníková, Š.: Psychologické aspekty uvěznění. Psychologie dnes 9/2004, str. 18-20

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 24.4.2006

Podpis:

Poděkování :

Chtěl bych tímto poděkovat za pomoc a cenné rady vedoucímu práce PhDr. Janu Sochůrkovi, kolegům a kolegyním z Vazební věznice Liberec, kteří mi pomáhali získávat informace potřebné pro vytvoření této práce, za jejich trpělivost a podporu.

Nemalé poděkování patří také moji manželce, jejíž emoční podpora vytvářela to nejlepší zázemí pro mou práci.

Tito všichni mi poskytli pomoc v době, kdy jsem ji nejvíce potřeboval a za to jim patří můj dík.

Název bakalářské práce: Problematika zaměstnávání odsouzených osob ve věznicích ČR
Název BP v angličtině: The Employment Issue of Convicts in Czech Prisons
Jméno a příjmení autora: David Páv
Akademický rok odevzdání BK: 2005/2006
Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek

Resumé

Bakalářská práce se zabývala problematikou zaměstnávání odsouzených osob ve věznicích ČR. Popisuje Historii zaměstnávání vězňů, postupný vývoj pohledu na práci odsouzených, současnou situaci a perspektivy rozvoje zaměstnávání odsouzených v blízké budoucnosti. Částečně se zabývá psychologickými aspekty uvěznění a vlivy pracovního zařazení odsouzených na možnost minimalizace negativních vlivů věznění.

Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která se zabývá historií, pojmy, systémem a organizací zaměstnávání vězněných osob. Praktická část práce se zabývá přiblížením problematiky uvedené v teoretické části na názorných příkladech z reálného prostředí Vazební věznice Liberec, tato část obsahuje také několik zajímavých statistických údajů za sledované období od roku 2000 do roku 2005

Klíčová slova

zaměstnávání vězňů, historie zaměstnávání vězňů, středisko hospodářské činnosti, vnitřní režie, pracovní odměna vězně,

Summary

The dissertation deals with the issue of employing convicted persons in prisons in the Czech Republic. It describes the history of employing prisoners, the gradual development of views on the work of prisoners, the current situation, and prospects for the development of employing prisoners in the near future. It also partly looks at the psychological aspects of imprisonment and the influences of the working engagement of convicts on the possibility of minimising the negative effects of confinement.

The paper consists of two core sections. The theoretical section deals with history, expressions, and the system and organisation of the employment of imprisoned persons. The practical part looks to outline the issues presented in the theoretical section through several illustrative examples from the real-life environment of the prison in Liberec. This section also contains a number of interesting statistics for the period examined, i.e. from 2000 to 2005.

Key words:

employing prisoners, the history of employing prisoners, centre of economic activity, internal overheads, the remuneration of prisoners

Obsah

Obsah	7
Úvod	8
1. Historie zaměstnávání ve vězeňství	10
2. Teoretická část	14
2.1. Vězeňská služba České republiky	14
2.1.1. Základní informace	14
2.1.2. Úkoly Vězeňské služby	15
2.1.3. Organizační struktura a rozdělení věznic	15
2.2. Negativní vlivy věznění	17
2.3. Psychologické aspekty uvěznění	19
2.3.1. Krize z uvěznění	19
2.3.2. Prizonizace	20
2.3.3. Institucionalizace	21
2.3.4. Ideologizace	21
2.3.5. Sociální aspekty uvěznění	21
2.4. Minimalizace negativních vlivů	22
2.5. Zaměstnávání vězněných osob	24
2.6. Dílčí formy zaměstnávání	26
2.6.1. Vnitřní režie	26
2.6.2. Vlastní výroba	26
2.6.3. Středisko hospodářské činnosti	27
2.6.4. Zaměstnávání odsouzených u podnikatelských subjektů	27
2.7. Kroky vedoucí ke zvyšování zaměstnanosti odsouzených	28
2.8. Stávající situace	30
2.9. Řešení stávajícího stavu	32
2.9.1. Příklad dalšího rozvoje hospodářské činnosti	34
2.9.2. Vzdělávání	34
2.9.3. Pracovní terapie	34
2.10. Výhledy celkového rozvoje zaměstnanosti	35
3. Praktická část	37
3.1. Cíle šetření	37
3.2. Výzkumné metody	37
3.3. Zkoumaný vzorek	38
3.4. Stručná charakteristika Vazební věznice Liberec	39
3.5. Zaměstnávání vězněných osob ve Vazební věznici Liberec	40
3.5.1. Průměrné a statistické přehledy	40
3.6. Rozúčtování finanční odměny pracovním vězňem	44
3.7. Vnitřní režie	46
3.8. Hospodářská činnost ve Vazební věznici Liberec	47
3.9. Možnosti dalšího rozvoje hospodářské činnosti ve věznici Liberec	49
3.10. Postoj odsouzených k možnosti pracovního zařazení	51
3.10.1. Případová studie č. 1 – třicetiletý J.CH.	51
3.10.2. Případová studie č. 2 – třiatřicetiletý K.L.	52
3.11. Zhodnocení zaměstnávání vězněných osob ve vazební věznici Liberec	54
4. Závěr	55
5. Seznam použitých zdrojů	56
6. Seznam tabulek a grafů	58

Úvod

Oblast zaměstnávání vězněných osob je téma, které je problematické po většinu historie vězeňství. S postupem času se zaměstnávání vězňů měnilo tak, aby se přizpůsobilo jak chápání vlastního trestu, tak i společenským a ekonomickým možnostem a potřebám. Spolu s vývojem vězeňství se na zaměstnávání odsouzených přestalo hledět jako na práci za trest, ale naopak jako na pozitivní prvek, hrající klíčovou roli v procesu resocializace. Práce odsouzených je dnes již chápána jako prostředek, kterým lze velmi účinně snižovat negativní vlivy věznění. Naopak nemožnost práce má pro vězně mnohdy dalekosáhlé důsledky. Nepracující nemají možnost platit výživné a starat se o své rodiny, po dobu pobytu ve vězení jim obvykle narůstá dluh z případné předešlé trestné činnosti, či pouze jen dluh nákladů za pobyt ve vězení.

Toto téma je často diskutované mezi laiky bez bližších znalostí vězeňské problematiky ve smyslu „oni tam celý den jen tak leží, jsou v teple, mají třikrát denně teplé jídlo a to vše za naše peníze, já bych je nechal za trest makat, až by z toho zčernali!“. Opak je mnohdy pravdou, Vězeňská služba České republiky se snaží pro odsouzené osoby zajistit dostatek pracovních příležitostí, ale bohužel poptávka po pracovních příležitostech pro vězněné osoby téměř vždy převyšuje nabídku.

Zaměstnávání vězňů nepomáhá zmiřňovat pouze ekonomické dopady na samotného vězně, či na jeho rodinu, ale práce (případně vzdělání), ať už v jakékoliv podobě, je tím nejlepším způsobem jak zaplnit čas strávený ve výkonu trestu odnětí svobody. Pokud se takovýmto účelným způsobem daří odsouzeným zaplnit jejich volný čas, stává se tato skutečnost zřetelným přínosem při snižování negativních vlivů věznění na psychiku člověka.

Záměrem práce je snaha postihnout psychické a sociální dopady na osobnost vězně ve výkonu trestu odnětí svobody. Dílčí cíle práce poukazují na specifika, která přímo ovlivňují možnost vězněných osob pracovat a zároveň faktory ovlivňující možnosti vězeňské služby nabídnout vězněným osobám pracovní příležitosti.

Tato, ač na již první pohled velmi klíčová problematika, obecně není zastoupena v prioritách vězeňské služby a nejspíše ji není věnována taková pozornost, jakou by si zaslouhovala. Problematika zaměstnávání vězněných osob se velmi výrazně mění s přihlédnutím na umístění konkrétního objektu věznice, dle

vnitřních dispozic jednotlivých věznic a zejména také dle místních ekonomických podmínek v daném regionu. Z těchto důvodů se práce zabývá v teoretické části zejména obecnou rovinou problému zaměstnávání s přihlédnutím na obecné negativní vlivy věznění a na možnosti jejich minimalizace zejména využíváním pracovních aktivit. V praktické části se práce soustředí na zaměstnávání vězněných osob ve Vazební věznici Liberec, rozvoj zaměstnávání v této věznici a analyzuje poznatky z poslední doby v této oblasti.

Použité metody ve výzkumné části práce jsou: analýza spisové dokumentace, studium odborných referátů, rozbor a analýza dat. Práce se zabývá zejména zaměstnáváním osob ve výkonu trestu odnětí svobody, zaměstnávání osob ve výkonu vazby je zde zastoupeno pro velmi nízké rozšíření jen okrajově.

Práce je určena pro širokou veřejnost. Poznatky mohou využít odborníci z řad penitenciárních pracovníků, pracovníků příbuzných oborů a studenti pedagogických oborů.

1. Historie zaměstnávání ve vězeňství

Pojetí účelu práce odsouzeného delikventa se během staletí měnilo, až celkem jednoznačně dospělo k dnešnímu chápání zaměstnávání odsouzeného. Platná Evropská vězeňská pravidla uvádějí, že práce ve vězení je nejvýraznějším prvkem výchovy vězňů.

Odsouzení k trestu odnětí svobody v minulosti velmi často souviselo s povinností odsouzeného pracovat. Obtížnost práce se přímo odvozovala od míry provinění. Odsouzení k různým formám nucených prací bylo spíše chápáno mocenskými orgány, ale i vězni samotnými, jako převažující trest, při současné ztrátě svobody. Již v minulosti byly tresty rozlišeny dle míry zavinění. Tresty mírnější například ukládaly dlužníkovi pracovat ve prospěch poškozeného a to dokonce bez ztráty svobody během trestu. Nejtěžší zločiny byly trestány odsouzením k trestu smrti, nebo k živoření za velmi těžkých životních podmínek spojených s vykonáváním fyzicky velmi těžké práce a velmi často také značně nebezpečné, což se vlastně mnohdy rovnalo odloženému trestu smrti.

V polovině 16. století se začínají objevovat vedle prvních klasických věznic také první specializovaná zařízení (v té době tzv. pracovní domy), zřízené ze zrušených katolických klášterů nebo starých hradů. Do těchto zařízení byli internováni tuláci, žebráci a ostatní „deklasované“ živly včetně nepracujících. Obyvatelé pracovních domů byli na noc zamykáni a mohla jim být přidělena i naprosto zbytečná a neužitečná práce. Muži například šlapali široká kola pohánějící mlýny, nebo byli nuceni v sedu rozbíjet přidělenou hromádku kamení.

Lidé, odsouzení k nuceným pracím, byli na sklonku 16. století umisťováni do věznic, které vznikaly spojením pracovních domů, polepšoven pro dospělé a ze soukromých věznic. Vývoj těchto specializovaných věznic pokračoval i během 18. a 19. století a jako vzor jim sloužila především věznice v Amsterdamu, vybudovaná již v roce 1595.

V polovině 18. století se začíná uplatňovat názor, že nucená práce by mohla být nejen záměrně využívána k úhradě části nákladů vynaložených na věznění odsouzených, ale že by se měla stát spíše součástí jejich výchovy, než vlastním trestem, způsobem odplaty či zastrašením.

Koncem 18. století vyvstává požadavek odborné pracovní výchovy odsouzeného a jeho přípravy pro život po propuštění z věznice. V některých zemích se začíná hodnotit chování a pracovní kázeň vězňů. Ti, kteří jsou kladně hodnoceni, mají nárok na požívání rozmanitých výhod, případně na přeřazení na lépe placenou práci. To, že již v této době bylo zaměstnávání vězňů pokládáno za velmi důležité, dokazuje i fakt, že například ve vězení v Auburnu kolem roku 1823, kde se zaváděl systém naprosté izolace vězně, tzv.: silent systém (to mělo umožnit vězni zpytovat své svědomí a činit pokání), byl tento systém narušován právě prací. Vězňům při výkonu práce sice nebylo povoleno jakkoliv komunikovat, nicméně se přeci jen jednalo o ústupek od systému naprosté izolace ve prospěch práce.

Na přelomu 19. století bylo již zaměstnávání vězňů téměř pravidlem, zabraňovalo se tak pozvolnému tělesnému i mravnímu chátrání. Často již také byla vězňům vyplácena částečná odměna za jejich práci. Postupně byly zrušeny tresty nucených prací, tresty deportace na práce v nepříznivých podmínkách tropických kolonií a tresty galejní práce. Snahy o využití pracovní činnosti vězňů byly směřovány zejména k donucení vězně, aby svou činností alespoň z části nahradil náklady na své věznění a v druhé řadě také na to, aby pokud možno při tom získal i nějakou pracovní kvalifikaci. V následujících obdobích byla již nová vězeňská zařízení přímo účelně vybudována tak, aby umožnila zaměstnávat co největší množství vězňů.

Rozmístění věznic se začalo podřizovat poptávce po levné pracovní síle, objevovala se specializovaná zařízení, která měla vedle tkalcovských dílen a podobných provozů také rozlehlé zemědělské plochy, které byly využívány k práci odsouzených. V poválečném období 20. století se budovaly pracovní tábory zejména v blízkostech dolů a jiného průmyslu, kde byli vězni nuceni pracovat.

Plynulý rozvoj vězeňství byl narušen zejména v období 1. a 2. světové války. V letech 1918 až 1922 došlo v souvislosti s prudkým nárůstem kriminality ke značnému přeplnění věznic. Další výrazné narušení rozvoje českého vězeňství nastalo během 2. světové války, kdy byl v nacistických koncentračních táborech pod heslem „práce osvobozuje“ velmi pokřiven vlastní účel vězeňství. Značná přeplněnost vězeňských zařízení se částečně opakovala po roce 1948, kdy se v počátcích totalitního komunistického režimu do roku 1954 vystřídal v táborech nucených prací, mimo další kategorie vězňů, na 80 000 lidí, které tehdejší režim označil za politicky nespolehlivé.

V roce 1957 vydala hospodářská a sociální rada Spojených národů dokument pod názvem: Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni, který se stal v 60. a 70. letech základní normou k provádění reformy vězeňských systémů ve většině vyspělých zemích. V tehdejší Československé socialistické republice byl v duchu tohoto dokumentu vydán zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který je považován za legislativní základ dílčí reformy československého vězeňství. Tento zákon s přihlédnutím na mantinely tehdejší doby lze považovat za poměrně pokrokový. Výkon vězeňství přešel do působnosti ministerstva spravedlnosti (do té doby byl v působnosti ministerstva vnitra) a současně vznikl Sbor nápravné výchovy.

V roce 1967 byl založen Výzkumný ústav penologický, jehož praktické výsledky umožnily zdokonalit výchovně vzdělávací proces působení na vězněné osoby.

V této době je již zaměstnávání odsouzených považováno za nejúčinnější prostředek k odstraňování škodlivých vlivů trestů odnětí svobody, a společensky užitečná práce pak nejlepším způsobem odbourávání monotónnosti trestu a úskalí izolace od společnosti. Tehdejší vězeňský systém se snažil vězně k práci motivovat soutěžením mezi sebou, při dosažení vyšších výsledků pak mohli vězni požívat některé výhody. Vězni měli možnost získat během výkonu trestu pracovní kvalifikaci, která měla usnadnit znovuzачlenění do společnosti. Práce odsouzených se stala jedním z hlavních hodnotících kritérií výsledku působení na vězně.

K velkému zlomu v oblasti zaměstnávání vězněných osob došlo po roce 1989. Do této doby byla zaměstnanost vězňů téměř 100%. Malou výjimku tvořili pouze odsouzení, kterým v práci bránil jejich zdravotní stav. Do roku 1989 byli vězni téměř vždy zaměstnávání státními podniky nejčastěji v průmyslové výrobě. Z toho také vyplývá i rozmístění většiny současných věznic, které jsou dislokovány v blízkosti ložisek nerostných surovin (uran, uhlí), v blízkosti průmyslových aglomerací, zejména s koncentrací těžkého průmyslu a průmyslu stavebních hmot. A právě neblahým důsledkem historickým změn po roce 1989 je, že právě v těchto oblastech došlo k útlumu velkých podniků a tím k radikálnímu snížení pracovních příležitostí nejen pro vězně.

Po roce 1990 navíc začalo docházet k výrazné změně složení vězeňské populace. V tomto období dochází postupně ke snižování průměrného dosaženého vzdělání a kvalifikace vězňů. Zatímco do roku 1989 měla většina vězňů alespoň nějakou základní kvalifikaci a pracovní návyky, v následujícím období zvyšující se

podíl recidivistů bez kvalifikace a pracovních zkušeností vytváří zcela nové problémy v této oblasti.

Zpočátku nebyla této problematice věnována potřebná pozornost, bylo vytvořeno několik doporučení a návodů, většina z nich však měla při bližším zkoumání svá úskalí. V rozvíjejícím se tržním hospodářství bylo pro vězeňskou službu velmi obtížné udržet konkurenceschopnost výrobků a služeb ve srovnání se soukromým sektorem. V této době neměla vězeňská služba zkušenosti a ani technologie, které by ji umožnily udržet se na trhu práce za podmínek, kdy se veškerá ekonomika orientovala na zvyšování efektivity práce a zvyšování kvalifikace zaměstnanců.

2. Teoretická část

2.1. Vězeňská služba České republiky

2.1.1. Základní informace

Vězeňská služba České republiky byla zřízena zákonem České národní rady č.555/1992 Sb., o vězeňské a justiční stráží České republiky, s účinností od 1.ledna 2003. Hospodaří s majetkem státu a je jeho samostatnou účetní jednotkou. Spravuje a střeží 35 vězeňských zařízení, z toho 11 vazebních věznic a 24 věznic, které se podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti člení do čtyř základních typů:

- s dohledem,
- s dozorem,
- s ostrahou,
- se zvýšenou ostrahou.

Vedle základních typů věznic jsou v České republice zvláštní věznice pro mladistvé, pro ženy a matky s dětmi. V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů, pokud tím není ohrožen účel výkonu trestu.

Ve Vězeňské službě České republiky pracuje více než 10 700 zaměstnanců, z toho více než polovinu tvoří příslušníci vězeňské a justiční stráže.

Průměrný počet vězněných osob v České republice se pohybuje okolo 19 000, z toho asi jedna šestina je ve výkonu vazby¹.

Vězeňská služba České republiky spolupracuje s Probační a mediační službou ČR, Vězeňskou duchovenskou péčí a dalšími nevládními organizacemi. Při své činnosti plně respektuje Listinu základních práv a svobod a Doporučení rady Evropy. Činí tak nejen izolací pachatelů trestné činnosti, ale i vytvářením vhodných podmínek pro reintegraci odsouzených osob do společnosti po vykonání trestu odnětí svobody.

¹ Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, České věznice. Praha 2006

2.1.2. Úkoly Vězeňské služby

Vězeňská služba České republiky svou činností zajišťuje výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví, správě soudů, při činnosti státních zastupitelstevch a Ministerstva spravedlnosti České republiky.

Hlavními úkoly Vězeňské služby České republiky ze zákona² jsou:

- Spravování a střežení vazebních věznic a věznic pro výkon trestu odnětí svobody.
- Střežení, předvádění a eskortování osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody.
- Prostřednictvím programu zacházení působí na vězně s cílem vytvořit předpoklady pro jejich nekonfliktní způsob života po propuštění.
- Zabezpečuje úkoly při předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody.
- Provádí výzkum v oboru penologie, využívá jeho výsledky a poznatky ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody.
- Vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody.
- Vede evidenci osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky.
- Provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby.

2.1.3. Organizační struktura a rozdělení věznic

Vězeňská služba České republiky se člení na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu, přičemž vězeňská a justiční stráž mají postavení ozbrojeného sboru. Správní služba zabezpečuje organizační, ekonomickou, výchovnou a další odbornou činnost. Její součástí je zdravotnická služba.

² Zákon o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky č. 555/1992 Sb.

Základními články Vězeňské služby České republiky jsou generální ředitelství, vazební věznice a věznice, Institut vzdělávání Vězeňské služby České republiky, Střední odborné učiliště, odborné učiliště a učiliště. Jednotlivé věznice a vazební věznice zřizuje a zrušuje ministr spravedlnosti České republiky, který také jmenuje a odvolává generálního ředitele VS ČR. Ten také jménem státu činí právní úkony za Vězeňskou službu, jmenuje a odvolává ředitele věznic, vazebních věznic a dalších organizačních článků Vězeňské služby České republiky.

Jednotlivé věznice se dále dělí dle stupně zajištění bezpečnosti na čtyři základní typy:

- Věznice s dohledem jsou nejméně střežené objekty; kontrolu i střežení zde provádí vychovatel. Vězni mají neomezený pohyb, ložnice a ubytovny se nezamykají. V mimopracovní době nosí odsouzení vlastní oděv. Pracoviště mohou být mimo areál vězeňské služby, odsouzení mohou chodit na pracoviště sami a bez dozoru. Odsouzení mají možnost volného pohybu mimo věznici za účelem sportovních či kulturních aktivit.
- Věznice s dozorem jsou objekty s minimálním střežením, kontrolu kromě vychovatele zde provádí také dozorce. Odsouzení mají volný pohyb v rámci ubytovny, ta se na noc uzamyká. Při pohybu mimo věznici jsou odsouzení pod nepřímým dohledem. Pracoviště může být mimo areál věznice.
- Věznice s ostrahou tvoří středně střežené objekty. Odsouzení se ve věznici pohybují pod dohledem personálu, volný pohyb po věznici je povolen jen výjimečně. Odsouzení jsou na noc uzamykáni na celách. Práce odsouzených je umožněna pouze uvnitř objektů Vězeňské služby, mimo areál pouze na střežených pracovištích. Na ubytovnách jsou uplatněny prvky stavebně technického střežení.
- Věznice se zvýšenou ostrahou jsou objekty s nejvyšší mírou střežení, stavebně technické prvky střežení jsou zde uplatňovány v maximálním rozsahu. Pohyb odsouzených po věznici je zásadně pod přímým dozorem. Není povolen volný pohyb ani za účelem pracovní činnosti. Odsouzení jsou zamykáni na celách.

2.2. *Negativní vlivy věznění*

Uvěznění (veškerá detence), ať již ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, znamená pro každého jedince silnou stresovou situaci, tato zahrnuje strádání v oblasti uspokojování psychických i fyzických potřeb. Uvěznění znamená (Sochůrek, 2002, s. 63):

- *“zátěžová situace ze ztráty svobody, strach z budoucnosti, nejistoty apod.,*
- *výrazný životní zlom, zejména u prvovězněných;*
- *společenská stigmatizace (nálepka kriminálního apod.), spojená s možnými sociálními dopady (rozpad rodiny, ztráta zaměstnání, ztráta přátel, výčitky rodiny);*
- *frustrace sekundárních potřeb (nemožnost uplatnění zájmů apod.);*
- *nutnost strpění řady zátěžových situací (pobyt v malém prostoru, soužití s různými lidmi, strpění nepříjemných úkonů - např. osobní prohlídky);*
- *ztráta soukromí a intimity“.*

Tento stav vede k rozvoji frustrace a následné deprivace. „Frustrací je označován stav napětí, zklamání, které vzniká jako důsledek skutečné, nebo zdánlivé překážky znemožňující subjektu dosažení subjektivně důležitého cíle (uspokojování potřeby).“ (Švingalová, 2002, s. 30)

Frustrace základních potřeb ve značné míře pozměňuje tzv. základní model chování a mobilizuje obranné mechanismy, které mohou narušit bezproblémový výkon trestu odnětí svobody. Jeden z nejvíce závažných obranných mechanismů, nastupujících jako reakce na frustraci, je agrese.

Agrese jako reakce na frustraci se projevuje dle (Hartl a Hartlová, 2004, s. 172), jako agresivní chování zaměřené k poškozování frustrující překážky. Agresivní chování v tomto případě může mít podobu jak verbální (urážky, vyhrožování, či

slovní napadání personálu, či ostatních vězňů), tak i podobu brachiální (fyzické násilí, napadení).

Agrese vězně v prostředí věznice může být namířena (Sochůrek, 2002, s. 19):

- Proti sobě
- Proti ostatním vězňům
- Proti personálu věznice
- Proti zařízení věznice (ničení vybavení cely atd.)

Pobyt vězně ve vězení představuje život ve značně stereotypním prostředí, kde jsou výrazně omezeny běžné sociální kontakty. Vězněná osoba se musí na nové prostředí orientovat a adaptovat se na něj. Toto je velmi těžký úkol zejména pro prvovězněné pachatele. Mezi další negativní vlivy mimo jiné může patřit také vězeňský řád, kázeň a pořádek. V neposlední řadě i tzv. šikana, jako např. agresivní chování ze strany některých spoluvězněných. Tyto případy pak umocňují ostatní jinak zvládnutelné zátěžové situace. Takovýto zážitek může dokonce narušit sebevědomí, integritu osobnosti a lidskou důstojnost. Vzhledem k přeplněnosti věznic nelze vždy zaručit oddělené ubytování prvovězněných a recidivistů, což může mít za následek získávání (rozvíjení) nových kriminálních zkušeností. Mezi další faktory, které se negativně podepisují na osobnosti vězně, mohu vyjmenovat například tyto:

- Ztráta společenské prestiže
- Ztráta profesní role a postavení
- Snížená možnost najít zaměstnání po propuštění
- Ztráta kontaktů s rodinou
- Ztráta citových vazeb
- U delších trestů často dochází k rozpadu rodiny
- V případě nezaměstnání dochází k odbourávání pracovních návyků

Z hlediska problematiky zaměstnávání vězněných osob je třeba říci, že jeden z hlavních negativních vlivů působících na vězně je právě nedostatek práce. Práce vězněných osob výrazným způsobem odbourává značnou část negativních vlivů

uvedených výše. Umožňuje naplnit potřebu seberealizace, čas vyplněný smysluplnou prací, kdy vězeň má možnost posoudit užitek své práce, potlačuje pocit promarněného času. Nedochází k odbourávání pracovních návyků. Už jenom samotné opuštění vězeňské cely a pobyt na pracovišti pomáhá snižovat psychickou zátěž, která vzniká při pobytu v uzavřené sociální skupině bez možnosti úniku do soukromí (ponorková nemoc).

2.3. Psychologické aspekty uvěznění

Uvěznění s sebou zpravidla nese změnu životní situace. Jedinec se dostane do role vězně, ve velmi krátké době se změní jeho prožívání, chování i uvažování. Pro jedince tato situace představuje zpravidla velkou psychickou zátěž. Dlouhodobé odnětí svobody je často pomalým procesem sociální deformace, jehož podstatou je absence většiny druhů sociálních interakcí.

2.3.1. Krize z uvěznění

Sochůrek v této souvislosti používá pojem tzv. „krize z uvěznění“. Dle jeho názoru jádrem krize z uvěznění *„je vlastně deformovaný, odchýlný, změněný, nezřídka i náhradní způsob uspokojování potřeb, a to ať už primárních (biologických) či sekundárních (psychologických či sociálních). Dá se tedy říci, že základem krize z uvěznění je též deprivace situace“* (Sochůrek, 2002, s. 68).

Výše zmiňovaný autor rozlišuje následující stádia typického průběhu krize z uvěznění:

- propuknutí krize
- popírání krize
- zjetí krizí
- vyrovnání se s krizí
- odeznění krize

Propuknutí krize – jde o bezprostřední reakci na vlastní akt uvěznění. Může mít povahu protestního chování (hysterie, křik) nebo naopak apatie, smutek, úzkost. Přestože se ve vazebních věznicích striktně oddělují prvověznění od dříve již vězněných, obviněný může být umístěn na cele s lidmi, kteří jsou ve vazbě již delší dobu, znají personál i řád. Ti mu předávají zkušenosti, radí mu, často jeho nevědomosti či psychického stavu zneužívají.

Popírání krize – jedná se o stav „jako by se nic nestalo“. U mladých vězňů často nastupuje pozérství, často se staví do role „machra“. V chování se tato forma projevuje častým upozorňováním na svou osobu, neoprávněnými stížnostmi, drzostí vůči personálu apod.

Zajetí krizí – intruze. Bývá charakteristické nutkavými myšlenkami (obsesemi). Jde o velmi nepříjemné myšlenky, avšak subjektivně neovládané. Jedinec se však díky obranným mechanismům postupně s krizí vyrovnává, a v podstatě přijímá novou situaci.

Vyrovnaní se s krizí – jde o fázi adaptace na podmínky, které nejdou změnit. Tzv. rychlá, pozitivní a bezproblémová adaptace však bývá varovným signálem pro budoucnost vězněného jedince.

Odeznění krize - dle zmiňovaného autora představuje poslední etapu, přičemž u jedince nastává smíření se s danou situací.

2.3.2. Prizonizace

Úspěšné „přežití“ tradičního výkonu trestu odnětí svobody vyžaduje adaptaci na život ve vězeňském prostředí. Adaptace v tomto smyslu znamená přijetí nových norem a pravidel, osvojení si nových, z hlediska přežití výhodnějších vzorců chování. Vzorce chování potřebné k životu mimo vězení naopak vyhasínají. Takto adaptovaný jedinec má po delší době strávené ve vězení horší kriminální prognózu – tedy vyšší pravděpodobnost recidivy. Toto postupné přizpůsobování se způsobu života ve vězení a společenství odsouzených se nazývá prizonizace (Blatníková, 2004, s. 18).

Prizonizace, tedy adaptace na život ve vězení, podle Vágnerové (2004, s. 820) se dle (Čírtková a Červinka, 1994) dělí na institucionalizaci a na ideologizaci.

2.3.3. Institucionalizace

Dle Vágnerové (2004, s. 820) institucionalizace označuje skutečnost, že člověk se adaptuje na vysoce organizovaný způsob života ve vězení spojený se ztrátou samostatnosti a iniciativy. Osobnost v případě dlouhodobého, nebo opakovaného trestu odnětí svobody v mnoha složkách degraduje. Jedinec postupně ztrácí schopnost samostatně se rozhodovat a bude i po propuštění z výkonu trestu závislý na iniciativě jiných lidí.

2.3.4. Ideologizace

Ideologizace podle Vágnerové (2004, s. 821) znamená přijetí norem a pravidel vězeňského prostředí. Nemusí jít jen o formální přizpůsobení, ale i o přijetí jiného hodnotového systému, o ztotožnění s touto minoritní skupinou. To se projevuje např. vymezením hranice mezi skupinou vězněných osob a nepřátelským okolím, v tomto případě vězeňským personálem. Toto posiluje např. i úprava zevnějšku (uniforma na straně personálu, vězeňský oděv u odsouzených). Akceptace skupinové identity je pro vězně často oporou, a proto ji často přijímá. Toto může dokonce i vést k rozvoji kriminálních znalostí a dovedností při výměně informací o možnostech různé trestné činnosti. Adaptace na nové prostředí se také projevuje přijetím specifického žargonu, který je jedním ze znaků specifčnosti skupiny vězňů a jejich vymezení.

2.3.5. Sociální aspekty uvěznění

O výkonu trestu odnětí svobody se často mluví v souvislosti s pojmem resocializace. Resocializace je proces působení na vězně takovým způsobem, aby se usnadnilo jeho následné znovuzačlenění do společnosti. Ovšem prostředí a podmínky výkonu trestu odnětí svobody přes veškerou snahu zůstávají pro svůj charakter a specifika prostředím spíše desocializačním.

Vyloučení ze společnosti a ztráta svobody velmi výrazně zhoršuje sociální status odsouzeného. Dochází k ohrožení běžných sociálních vazeb na nejbližší okolí. Uvězněním dochází k zpřetrhání většiny sociálních vazeb, bohužel vedle negativních vazeb (party, gangy atd.), dochází také někdy k zpřetrhávání sociálních pozitivních vazeb na rodinu, či příbuzné. Riziko rozbití rodiny roste úměrně s délkou trestu, je

ovlivněno zejména kvalitou vztahu a vybudovaným zázemím. Jeden z dalších negativních vlivů působící na rodinu je ztráta nebo omezení možnosti hmotně rodinu zabezpečit. Ztráta základní sociální vazby na rodinu může ve svých důsledcích způsobit vytváření náhradních sociálních vazeb na spoluvězně. Tyto vazby pak mohou přetrvávat i po propuštění z výkonu trestu, což zvyšuje riziko následné recidivy.

U odsouzeného dochází k tzv. sociální stigmatizaci, společnost vnímá pobyt ve vězení jako znak naprosté sociální nepřizpůsobivosti, případně i nebezpečnosti. Toto působí jako překážka při případné resocializaci a zejména při reintegraci zpět do společnosti. Odsouzený po propuštění může mít problémy při hledání zaměstnání. Případná následná nezaměstnanost v kombinaci s faktem, že velmi často odchází z výkonu trestu zadlužen, může vyústit v další kriminální činnost.

2.4. *Minimalizace negativních vlivů*

Minimalizací výše popsaných vlivů se zabývají především specialisté oddělení výkonu vazby a trestu. U osob se špatnou adaptační schopností na prostředí vězení je potřeba provádět častější pohovory se specialisty, psychology a dalšími odbornými pracovníky. Aktivita na potlačování negativní vlivů je třeba přednostně uplatňovat u rizikových skupin, kterými jsou: mladiství a mladí dospělí, případně prvotrestaní.

Vězni, u kterých to jejich zařazení umožňuje, mají možnost využívat extramurálních aktivit (mimo věznici), např. opuštění věznice v souvislosti s návštěvou, přerušení trestu atd. Tyto aktivity účinně snižují dopad sociální izolace. Také je velmi důležité napomáhat udržování a posilování funkčních vztahů s vnějším světem, ať se již jedná o rodinu, přátele, blízké osoby nebo i zaměstnavatele.

Udržení pozitivních sociálních vazeb, kontakt s rodinou a blízkými, je velmi důležitým faktorem výkonu trestu odnětí svobody. Důvěra a podpora rodiny jsou v těžké životní situaci, jakou výkon vazby a trestu pro většinu osob je, nedocenitelné. Právě z výše uvedených důvodů jsou velmi časté žádosti odsouzených o přeřazení do věznice bližší k místu trvalého bydliště.

Formy návštěv se liší podle možností věznic a podle osobností vězňů. Nejprogresivnější formou je tzv. forma volných návštěv mimo věznici. Dále jsou organizovány návštěvy nestandardní - při respektování soukromí, a tedy absenci

vizuální či sluchové kontroly. Běžné jsou návštěvy "restauračním" způsobem. Výjimečně je užíváno pro návštěvy místností s přepážkou, popřípadě s odposlechem komunikačního telefonu.

Každý odsouzený po odečtení 8 hodin na spánek má 16 hodin volného času, který je třeba smysluplně zaplnit. Pro odsouzené se zpracovává program zacházení. Program zacházení, dříve nazývaný resocializační program, je velice důležitou součástí výkonu trestu odnětí svobody. Již během pobytu v nástupním oddělení nabídne pedagog odsouzenému na základě komplexní zprávy z alternativ programů zacházení vycházejících z možností věznice ty, které pro něj považuje za vhodné.

Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, zúčastní se minimálního programu zacházení.

Program zacházení se člení na :

- pracovní aktivity,
- vzdělávací aktivity,
- speciálně výchovné aktivity,
- zájmové aktivity,
- oblast utváření vnějších vztahů

Jako nejúčelnější a nejsmysluplnější vyplnění oněch 16 hodin volného času se zde zjevně nabízejí pracovní aktivity, případně vzdělávací aktivity. O tyto aktivity je také mezi odsouzenými největší zájem. Bohužel není za současných podmínek v možnostech vězeňské služby tento zájem uspokojit, protože školící střediska, kde by si odsouzení mohli doplnit, případně dokončit vzdělání, nejsou součástí každé věznice (v současné době mají odsouzení možnost vzdělávat se pouze v 7 věznicích).

Jiná je již situace s pracovními aktivitami, větším či menším počtem pracovních míst disponuje dnes již každá věznice. Pokud by místní dispozice věznice neumožňovala zaměstnávání u nějakého externího podnikatelského subjektu, či na vlastním hospodářském provozu, tak i přes to každá věznice umožňuje pracovat odsouzeným alespoň ve vnitřní režii. Tato situace nastává především u vazebních věznic.

2.5. *Zaměstnávání vězněných osob*

Prvořadým a významným prvkem v procesu resocializace (převýchovy) odsouzených je jejich začlenění do pracovního procesu a vytvoření si základních pracovních návyků pro individuální uplatnění ve společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, s cílem vybudovat si bezproblémové uplatnění ve společnosti. Většina odsouzených před nástupem do vězení nepracovala nebo pracovala jen krátkodobě, a pro svou existenci ve společnosti si obstarávala své základní potřeby trestnou činností. Zejména u recidivistů uvězněných za opakovanou trestnou činnost je začlenění do pracovní činnosti významným prvkem pro převýchovu a výrazně zvyšuje naději následného uplatnění se ve společnosti. Značná část odsouzených a zejména osoby s opakovanou trestnou činností po ukončení trestu opět na svobodě nepracuje, nebo pracuje jen krátkodobě a základní existenční prostředky si obstarává znovu trestnou činností.

Význam práce pro resocializaci (převýchovu) odsouzených je v praxi někdy u odsouzených (zejména u recidivistů) kontradiktorní, a to z důvodu negativního vztahu k práci. Na základě negativních osobních rysů a záporných charakterových vlastností pro návyk se zapojit do pracovního procesu a začlenění se do společnosti, tato skupina odsouzených chápe zařazení do práce jako formu trestu, a po krátké době jsou vyřazováni z pracovní činnosti z důvodů velmi nekvalitních a neuspokojivých pracovních výsledků.

Naopak odsouzenému, který má vytvořen pozitivní vztah k práci, pracovní činnosti ve výkonu trestu pomáhají překonávat stavy psychického napětí, které jsou spojené s pobytem ve výkonu trestu a ve svém pracovním zařazení dosahuje tento odsouzený obvykle velmi dobrých pracovních výsledků.

Začlenění odsouzeného do práce má pro odsouzeného i stát ekonomický smysl, zejména snížení nákladů na výkon trestu ve věznici. Odsouzený zařazený do práce hradí 45 Kč za denní pobyt ve věznici, podílí se na případné vyživovací povinnosti vůči rodině, má možnost částečně splácet dluhy a peněžní nároky vzniklé z trestné činnosti, hradit náklady soudního řízení, je plátcem sociálního a zdravotního pojištění a daně z příjmů. Část pracovní odměny odsouzeného, která zbývá po provedení zákonných srážek, se rozdělí na kapesné a úložné. Zatímco financemi uloženými jako kapesné může odsouzený nakládat plně dle svého uvážení a nesmí

být tato částka zatížena žádnou srážkou, čerpání peněz z úložného účtu se řídí zvláštními předpisy³, na tomto účtu je blokována částka 2 000,- Kč. Odsouzený smí nakládat pouze s prostředky nad 2 000,- Kč, za předpokladu, že nemá žádné pohledávky.

Dle dosavadních praktických zkušeností má negativní vliv na motivaci odsouzeného zařazovat se do pracovního procesu novela zákona č.169/1999 Sb. o výkonu trestu a odnětí svobody, viz. § 35 ods.2, kde je od povinnosti hradit náklady trestu osvobozen odsouzený, který nebyl nezaviněně zařazen do práce a neměl jiný příjem nebo hotovost. Povinnost hradit náklady na výkon trestu v délce max. 30 dní má jen odsouzený, kterému byla nabídnuta práce a bez závažných důvodů tuto práci odmítl, a dále odsouzený zařazený do práce, začínaje dnem nástupu do práce. Odsouzenému, který není zařazen do práce, poskytuje věznice sociální kapesné v případě, že neodmítl bez závažného důvodu práci a neměl v období jednoho kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost ve výši alespoň 100 Kč. Odsouzený, kterému není nabídnuta práce a nemá jiný příjem, je osvobozen od hrazení nákladů na výkon trestu.

Na základě negativních účinků na motivaci odsouzených se zařazovat do pracovního procesu Vězeňská služba ČR iniciovala již v roce 2004 do parlamentu ČR návrh na změnu zákona o rozúčtování nákladů. Základní změna návrhu na novelu zákona o rozúčtování nákladů se týká nahrazení pevné sazby úhrad za pobyt ve výkonu trestu procentní sazbou z pracovní odměny odsouzeného. V praxi je uplatňování pevné sazby 45 Kč za denní pobyt ve věznici pro vězně, zařazeného do práce, velmi často sporný, zejména z důvodu nízkých finančních odměn za vykonávání nekvalifikované a především nárazové práce v období pracovního zařazení. Navrhovaná legislativní změna je v účinnosti od 1.5.2005 a stanovuje úhradu nákladů výkonu trestu ve výši 40 % z čisté odměny, nejvýše však 1 500 Kč za kalendářní měsíc. Je reálný předpoklad, že tato změna bude mít pozitivní vliv na postupné zvyšování motivace odsouzených aktivně se zapojovat do pracovních procesů. Přesto význam práce pro odsouzeného je důležitým prvkem v procesu resocializace a pomáhá odsouzeným po ukončení trestu se začlenit do společnosti.

³ Vnitřní řád Věznice, příloha č. 8 str. 3 (Č.j.: 201/2004 – 09/30)

2.6. Dílčí formy zaměstnávání

2.6.1. Vnitřní režie

Zaměstnáváním ve vlastní režii věznice se rozumí zaměstnávání odsouzených osob na pozicích, které zajišťují vnitřní potřeby chodu věznice. Nejčastěji se jedná o práci v kuchyňských provozech, na provozech údržby budovy, údržba vozového parku a podobná pracovní místa. Míra zaměstnávání je přímo závislá na přidělených finančních prostředcích pro odměňování odsouzených. Tato forma zaměstnávání je nejjednodušší a nejdostupnější, využívá se téměř ve všech vězeňských zařízeních, zejména pro vazební věznice to může být jediná dostupná forma zaměstnávání vězněných osob.

2.6.2. Vlastní výroba

Některé věznice realizují zaměstnávání vězněných osob v oblasti vlastní výroby. Odsouzení vyrábějí produkty, které jsou jako zboží dodávány do ostatních věznic. Jedná se zejména o kancelářský nábytek, stavebně technické prostředky (mříže, celové dveře), textilní výrobky pro odsouzené i pro příslušníky a podobný sortiment. Veškeré produkty, případně služby, které takovéto provozy nabízejí, jsou určeny především pro vnitřní potřebu Vězeňské služby České republiky. Jako takové proto nejlépe odrážejí potřebu na parametry a vlastnosti potřebného materiálu, protože se vlastně jedná o produkty vyráběné na míru přímo pro vězeňskou službu. V některých případech jsou výrobky nabízeny také mimo vězeňskou službu, jako konkrétní příklad lze uvést již zmiňovanou výrobu nábytku, který je dodáván i do jiných rezortů státní správy, nejčastěji se však jedná o resort ministerstva spravedlnosti – zejména soudy. Další resorty (např. ministerstva obrany, či vnitra) jsou oslovovány také, avšak bez výraznějších úspěchů.

Tyto výrobní provozy jsou realizovány v objektech vězeňské služby, proto negenerují další komplikace spojené s transportem vězňů a s jejich střežením. Finanční prostředky jsou získávány z finančních výnosů těchto provozů a je tedy nutné dodržet nejméně vyrovnané hospodaření.

Hlavním přínosem tohoto způsobu zaměstnávání je zejména ochrana těchto provozů před konkurenčním tlakem otevřeného trhu.

2.6.3. Středisko hospodářské činnosti

Střediska hospodářské činnosti mají obdobné postavení jako vlastní výroba, věznice však provozuje hospodářskou činnost na základě živnostenského oprávnění, které je vystaveno vždy na konkrétní provoz. V případě zaměstnávání obviněných je práce sjednaná na základě běžné pracovní smlouvy a za práci náleží obviněnému plat stejně, jako tomu je u ostatních zaměstnanců. Účelem hospodářské činnosti je mimo zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody a vazby také zvyšování jejich kvalifikace, pomoc při získávání nové kvalifikace pro tyto osoby a využívání kvalifikace, kterou dosud získaly. V současné době vězeňská služba zahájila přípravu certifikace systému jakosti dle ISO 9001 pro některé své provozy, to by mělo zvýšit konkurenceschopnost nabízených produktů a umožnit zvýšení objemu výroby, což v konečném důsledku přináší větší množství pracovních příležitostí pro odsouzené.

Hospodářská činnost je přínosem i pro samotnou věznici, neboť finanční prostředky získané z této činnosti se stávají po zdanění mimorozpočtovým zdrojem k použití ve věznici, kde byly vyprodukovány.

2.6.4. Zaměstnávání odsouzených u podnikatelských subjektů

Spolupracující podnikatelské subjekty, přestože se jedná převážně o drobné a střední podnikatele, jsou z pohledu rozvoje zaměstnávání pro následující období klíčové. Výrobní plochy, na kterých lze zaměstnávat odsouzené, jsou v současné době využity z 97 %. Podnikatelské subjekty se spíše zajímají o možnost pracovního umístění odsouzených na jejich pracovištích, případně mají zájem o celé volné haly pro zřízení svého pracoviště. V tomto případě je odsouzený zaměstnán přímo u externího podnikatelského subjektu. Zaměstnavatel za vězně platí zdravotní a sociální pojištění, vězeň pak pobírá odměnu za vykonanou práci. Protože výsledné produkty práce odsouzených jsou směřovány v tomto případě na volný trh, kde musí obstát před konkurencí, jsou na práci odsouzených kladeny vysoké nároky jak na kvalitu práce, tak i na efektivitu.

2.7. Kroky vedoucí ke zvyšování zaměstnanosti odsouzených

Na zasedání dne 29. dubna 1998 vláda projednala materiál týkající se některých opatření, vedoucích k dalšímu zvýšení zaměstnanosti odsouzených. Následným usnesením č. 296/98 uložila tehdejší ministryni spravedlnosti, aby pokračovala „ve vyhledávání možností pro zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody“ a vládu o tom do konce roku 1999 informovala.

Zatímco před rokem 1989 zaměstnat odsouzené nejen nebylo problémem, dokonce nabídka pracovních příležitostí byla vyšší, než jich bylo možné zaměstnat, počínaje rokem 1990 poptávka po práci odsouzených, tudíž i jejich zaměstnanost výrazně klesá⁴. V současné době se pohybuje mírně pod 40 % všech zaměstnatelných odsouzených.

Úspěšnost komunistického režimu nespočívala v tom, že by v oblasti zaměstnávání odsouzených byl výkonnějším, ale v tom, že v rámci plánovaného hospodářství nebylo problémem státním podnikům určovat kvóty zaměstnaných odsouzených a přinutit je tyto kvóty dodržovat. Navíc v důsledku chronického nedostatku pracovních sil, zejména díky velmi nízké produktivitě práce v drtivé většině státních podniků, byla nabídka práce odsouzených vítaným řešením.

Zájem komunistického státu odsouzené zaměstnávat neodrážel však na prvním místě snahu o jejich převýchovu, resocializaci. Do posledních chvil své existence do něj promítal zejména své pojetí odsouzených jako levných, snadno vykořisťovatelných individuí, použitelných i pro ty nejhorší druhy práce, a vnímání celé řady druhů prací jako jednu z forem trestu. Zaměstnávání odsouzených, i když odsouzení pro tyto účely v pozdějších letech nebyli fabrikováni v takovém rozsahu, jako se dělo kupříkladu v letech padesátých, mělo proto více charakter nucených prací, jakéhosi zostření trestu nad rámec úředně formulovaného rozsudku.

Stav před rokem 1989 a dnešní vývoj jsou proto nesouměřitelné situace. Vězeňská služba České republiky zaměstnávání odsouzených osob stejně jako v kterékoli jiné civilizované zemi, vnímá jako činnost, pomocí které se v rámci resocializačního programu usiluje o přijatelný návrat odsouzeného do společnosti

⁴ Mnoho podniků, které se významně podílely na zaměstnávání odsouzených, získalo negativní zkušenost mimo jiné s velkou amnestií v roce 1990, v jejímž důsledku musely ze dne na den zajistit svoji výrobu, zabezpečovanou prací odsouzených, nyní hromadně propuštěných, náhradními pracovními silami. Zmíněná zkušenost je především učí, že z podnikatelského hlediska výroba dlouhodoběji spojená s prací odsouzených může obsahovat značná, předem neodhadnutelná rizika.

cestou získání konkrétní odbornosti, kvalifikace a v neposlední řadě potřebných pracovních návyků. To umožňuje nezanedbatelně vylepšit ekonomickou situaci odsouzeného, který výrazným způsobem snižuje společností hrazené náklady výkonu trestu, odsouzený se takto aktivně podílí na úhradě sociálního a zdravotního pojištění, včetně podílu na platbě daně z příjmu a případných vyživovacích povinností vůči rodině a pod.

Podnikatelský charakter zaměstnávání odsouzených (vyjma zaměstnávání odsouzených v tzv. „vnitřní režii“), a nezbytnost tuto činnost naplňovat v tržním prostředí, jsou skutečnostmi, které její koncepci nutně musí ovlivnit. Nabídka odsouzených jako pracovních sil na trhu práce musí proto být konkurenceschopná, nabídka produktů, které lze pomocí práce odsouzených realizovat, rovněž, a to jak z hlediska ceny, tak kvality. V této souvislosti je možné najít jen velmi málo porovnatelných výhod, které by práci odsouzených předurčily k výrazným podnikatelským úspěchům.

Nabízí se zde zpravidla práce osob nevalné kvalifikace. Pracovní síla, do níž se v rozsáhlejší míře investovat soukromému podnikateli zpravidla nejen nevyplácí, je i spojeno pro něj s neúměrně vysokým rizikem. Omezena je i možnost budovat sehrané pracovní týmy s dlouhodobějším profesionálním výhledem. V důsledku zmíněných skutečností je nezbytné pro zaměstnávání odsouzených volit jen takové druhy výroby, které jsou buď technologicky velice jednoduché, nebo které lze technologicky rozložit do po sobě jdoucích jednoduchých, snadno osvojitelných úkonů. Protože cena práce odsouzených prudce vzrůstá, pokud by měli být zaměstnávání mimo věznice (s výjimkou odsouzených, vykonávajících trest odnětí svobody s možností volného pohybu), je žádoucí, aby výrobní aktivity naopak putovaly do věznic. Důvodem není pouze požadavek na střežení, ale například také zajištění stravovacího a hygienického zázemí apod.

V současné době se daří držet zaměstnanost odsouzených z celkového počtu zaměstnatelných (jedná se zpravidla o 85 až 86 % celkového počtu odsouzených) mírně pod 40 %. Pokud by se uvedená míra měla zvednout nejméně na 60 %, dosahovala by míra zaměstnanosti úrovně například skandinávských zemí. Míra zaměstnanosti zaměstnatelných osob by se tedy výhledově měla pohybovat kolem 80 %.

To by znamenalo vytvořit pracovní příležitosti pro dalších asi 2 200 odsouzených, tedy přinést do věznic objem práce, srovnatelný například s výrobní

kapacitou 4 až 5 středních firem se souhrnným ročním obratem ve výši 1,5 až 2 mld. Kč. Zajistit takovou výrobu kapitálově a technologicky na trhu není otázkou, uskutečnitelnou ze dne na den. Jedná se o proces, jehož naplnění si žádá delší časový horizont.

2.8. Stávající situace

V průběhu 90. let minulého století se Vězeňská služba musela v oblasti zaměstnávání odsouzených především vyrovnávat se skutečností, že se stala standardním účastníkem trhu práce, celá řada státních podniků, dosud rozhodujících poskytovatelů pracovních příležitostí, se hned zpočátku 90. let minulého století na trhu práce reorientovala, výrazně klesla úroveň vězeňské populace z hlediska osvojených dovedností, pracovních návyků apod. Z těchto důvodů hrozilo, že zaměstnanost odsouzených bude soustavně klesat a limitně se blížit nule.

Významnou roli vedoucí směrem k opětovnému oživení zaměstnanosti, sehrálo opatření, které umožnilo jednotlivým ředitelům věznic sjednávat spolupráci s místními firmami, popřípadě firmami, jevícími zájem o práci vězňů v konkrétní věznici. Na rozdíl od minulosti, kdy s jedním státním podnikem byly spojeny řádově stovky pracovních příležitostí, nabídka ze strany soukromých firem v současné době zpravidla nepřesáhne několik desítek pracovních příležitostí. Podnikatel, který přinese do věznice 30 a více pracovních příležitostí, se vyskytuje zřídka. Celkově vězeňská služba spolupracuje se zhruba 316 (vč. 250ti středisky hospodářské činnosti - dále jen SHČ) firmami, kdy každá z firem zaměstnává v průměru 6,4 odsouzených. Firem, které zaměstnávají více jak 30 odsouzených, je v současné době 22, což představuje 6,96 % celkového počtu spolupracujících firem. Vzdor tomu spolupráce se soukromými firmami představuje klíčový faktor, ovlivňující celkovou zaměstnanost.

Je zřejmé, že dominantní formu zaměstnávání odsouzených ve sledovaných letech představuje na prvním místě spolupráce s cizími subjekty, na místě druhém tzv. vnitřní režie, tedy práce ve vnitřních provozech věznice.

Přestože celkový počet zaměstnaných odsouzených neklesl pod úroveň roku 1995, lze v posledním roce vysledovat určitou sestupnou tendenci. Možný rozsah

pracovních příležitostí pro odsouzené ve vnitřních provozech věznic je vyčerpán. Limitován je jednak rozpočtem, jednak provozními potřebami věznic.

Zájem ze strany soukromých podnikatelů klesá zejména v důsledku rostoucí konkurence na trhu práce. Vedle toho možnosti nabídnout externím podnikatelským subjektům konkrétní výrobní kapacitu jsou vyčerpány. Vězeňská služba může nanejvýš nabídnout některé z několika málo prázdných výrobních hal, jejichž využitelnost je zpravidla velmi sporná, popřípadě si vyžaduje značný objem nejen přímých, ale i nepřímých investičních výdajů. Budoucnost má naopak spolupráce obdobného charakteru, jaká byla v letošním roce navázána ve věznici v Kynšperku-Kolová, kde ve spolupráci se soukromým podnikatelem byla zahájena recyklace textilního odpadu, s výhledem vytvořit do nejpozději jednoho roku až 100 pracovních příležitostí pro odsouzené.

Další velmi významnou formou zaměstnávání odsouzených je hospodářská činnost v tom smyslu, jak ji umožňují rozpočtová pravidla. Z tabulky však vyplývá, že její význam z hlediska počtu zaměstnaných odsouzených ve sledovaných letech klesá. Jako příčiny stávajícího vývoje lze nacházet v zásadě následující :

- Konkrétní středisko hospodářské činnosti sehraává roli kooperanta pro externí podnikatelský subjekt; ten zajišťuje jak technologii, tak i dodávky, středisko je tak bezprostředně závislé na momentální obchodní úspěšnosti, či naopak neúspěšnosti svého partnera.
- Pro hospodářskou činnost jsou dosud voleny především aktivity, produkty či služby, jejichž uplatnění na trhu má pouze dočasnou úspěšnost, popřípadě si z důvodu konkurenceschopnosti vynucuje neustálou racionalizaci technologického procesu, v konečném důsledku vede tak k poklesu potřeby živé pracovní, zejména méně kvalifikované nebo nekvalifikované síly.
- Stále nedostatečně rozvinutá akviziční činnost vězeňské služby samé.

Přes uvedené příčiny představuje právě tato oblast rozhodující zdroj růstu počtu pracovních příležitostí pro odsouzené. Podmínkou úspěchu je však nalézt aktivity, v rámci kterých bude vězeňská služba produkovat výrobky, popřípadě služby, jež splní následující podmínky:

- Budou obchodně úspěšné.
- Budou investičně minimálně náročné.
- Budou maximálně vytěžovat stávající produkční kapacity vězeňské služby
- Nebudou postaveny na technologiích v konečném důsledku vytěsňujících živou pracovní sílu
- Budou generovat dostatečný objem pracovním míst, vyžadujících jednoduché a krátkodobé zapracování.

Bohužel je nutno konstatovat, že se zhoršuje kvalita vězeňské populace z hlediska možnosti vytvářet pro ni vhodné pracovní příležitosti. Jedná se jak o snižující se kvalifikaci vězněných osob, tak také horší zdravotní stav odsouzených. Vzdor absolutnímu růstu průměrného počtu odsouzených v letech 1996 až 2000, klesal v něm podíl odsouzených zaměstnatelných z hlediska zdravotního.

2.9. *Řešení stávajícího stavu*

Spolupráce s cizími podnikatelskými subjekty bude i nadále klíčovou, pokud Vězeňská služba bude usilovat alespoň o udržení stávající úrovně zaměstnanosti odsouzených. Aby tohoto cíle dosáhla, přijala v poslední době celou řadu opatření, vedoucí k vyšší flexibilitě a ke zvětšení prostoru pro takovou spolupráci. Jedním z nejvýznamnějších opatření bylo zrušení 40% povinné přírážky, kterou dosud musely věznice účtovat k fakturované práci odsouzených, konané ve prospěch soukromého podnikatele.

Pokud má Vězeňská služba dál zvyšovat úroveň zaměstnanosti odsouzených, musí hledat těžiště zejména v aktivitách, které:

- Generují značný rozsah jednoduché ruční práce.
- Jsou s to uspět na trhu.
- Nevyžadují rozsáhlé investiční výdaje.
- Své investiční potřeby pokrývají v čase na základě realizovaných tržeb.
- Jsou s to maximálně vytěžovat stávající výrobní kapacity Vězeňské služby.

Jedno z prvních opatření, které vězeňská služba v současné době začíná realizovat, se týká přeskupení jednotlivých forem zaměstnávání, a to zejména mezi prací v tzv. vnitřní režii a hospodářskou činností ve prospěch hospodářské činnosti. Toto se týká zejména činností a služeb, které si vězeňská služba sama sobě poskytuje (šití prádla, praní, výroba nábytku, zemědělská výroba apod.), jako hlavní přínos takovéto změny lze uvést například:

- Vytvoří tak prostor i pro jejich komerční zhodnocení mimo vězeňskou službu.
- Bude postupně zvyšovat počet takto zaměstnaných odsouzených.
- V neposlední řadě sníží potřebu čerpat mzdové prostředky pro odsouzené přímo ze státního rozpočtu.

Dalším z opatření, které Vězeňská služba připravuje, je provázání vzdělávacích aktivit (učňovské obory, zaučovací kursy apod.) s potřebou uplatnění konkrétních řemesel v rámci vnitřního provozu věznic. Dosáhne tak trojího efektu:

- Ve vnitřních provozech, zejména v údržbě, budou pracovat pro věznici především odsouzení, kteří se současně v předmětu své práce vzdělávají.

- Aniž by byla snížena kvalita poskytované služby, práce ve vnitřních provozech se nákladově sníží v důsledku toho, že řada činností bude vykonávána v rámci řízené praxe daného učebního oboru.
- Zvýší se zájem alespoň některých odsouzených v profesi vykonávané se vzdělávat a úspěšně se vzdělat, a ukotvit si ji tak pro další život.

2.9.1. Příklad dalšího rozvoje hospodářské činnosti

Dosáhnout rozvoje hospodářské činnosti jako hlavního těžiště růstu zaměstnanosti odsouzených si vynucuje do ní vnést a realizovat celou řadu projektů, které splňují shora uvedené podmínky. Jedním z nejvýznamnějších projektů, které v současné době Vězeňská služba připravuje a již postupně uvádí v život, je recyklace textilního odpadu formou ručního tkaní.

Projekt zasahuje v zásadě dvě rozhodující oblasti, týkající se zacházení s odsouzenými:

2.9.2. Vzdělávání

V rámci učebního oboru truhlář bude Vězeňská služba stavět potřebné ruční stavy, v přímé návaznosti bude Vězeňská služba připravovat záúčnické kurzy, které budou připravovat tkalce z řad odsouzených v oboru ručního tkaní.

2.9.3. Pracovní terapie

Ruční tkaní (zejména tkaniny či koberce větší šíře), synchronizace činností po sobě jdoucích, či probíhajících paralelně, nutí tak účastníky k určité formě teamové práce.

Zkušenosti, které Vězeňská služba čerpá ze spolupráce zejména s německými věznicemi v zemích bývalé NDR, napovídají, že i zde dosahovaný rozsah zaměstnanosti odsouzených (zpravidla kolem 60 %) je docílen především tím, že věznice produkuje konkurenceschopné výrobky, popřípadě služby. Vynucuje si to především skutečnost, že i vězeňská výroba je standardní součástí tržní ekonomiky. Co platí u sousedů, v zásadě v nezmenšené míře platí i v České republice.

2.10. *Výhledy celkového rozvoje zaměstnanosti*

České vězeňství prošlo v devadesátých letech nebývalými systémovými změnami. Prošlo procesem vedoucím nejenom k humanizaci v pojetí výkonu trestu, ale i k celkovému novému vymezení jeho obsahu, které usiluje především orientovat chování odsouzeného prosociálním směrem a připravit jej tak pro plnohodnotný život na svobodě. Tím došlo i k přehodnocení pohledu na význam práce odsouzených, která je vnímána jako nezastupitelná svým pozitivně výchovným významem. Smysluplná, dobře řízená a organizovaná práce rozvíjí pracovní návyky a s tím související vlastnosti osobnosti. Práce organizovaná způsobem odpovídajícím mimovězeňskému standardu zvyšuje schopnost odsouzených uplatnit se na trhu práce po propuštění z výkonu trestu a tak přispět k jejich opětovnému společenskému začlenění.

Nemalý význam práce odsouzených spočívá i v jejím multifunkčním ekonomickém efektu, neboť snižuje výdaje státního rozpočtu a sociálních dávek (úhrada sociálního a zdravotního pojištění i daně z příjmu, zajištění vyživovacích povinností vůči rodině, úhrada nákladů výkonu trestu a stanovených pohledávek apod.), zlepšuje ekonomickou situaci odsouzeného.

Nízká úroveň spolupodílení se státu na zaměstnávání odsouzených a nezbytnost tuto činnost z většiny naplňovat v tržním prostředí dává této činnosti přívrstev podnikatelský. Působí na ni skutečnosti, které ji nutně musí ovlivnit. Dimenze trhu, se kterými je Vězeňská služba nabídkou pracovní síly odsouzených

provázána, jsou flexibilní a dynamické. Podnikatelským prostředím akceptovatelná nabídka této pracovní síly musí být v celkovém kontextu co do kvality i ceny výsledných realizovaných produktů konkurenceschopná.

Odsouzení však v dnešní době většinou nedosahují využitelně potřebné a požadované pracovní kvalifikace či manuální zručnosti, trvale klesá úroveň vězeňské populace z hlediska jejích praktických dovedností, pracovních návyků apod. Obtížně se tak pro ně vytvářejí nebo vyhledávají vhodné pracovní příležitosti. Jde o pracovní sílu, kterou je nutno pro výkon většiny pracovních činností zapracovat či zaučit. Toto v mnoha případech, zejména však při jejich vyšší fluktuaci na některých pracovištích, značně ztěžuje a komplikuje vlastní výrobní činnost spolupracujícího subjektu. Zaškolení vězně musí subjekt zabezpečovat v průběhu výroby, přitom nejsou pro subjekty vytvořeny dostatečné pobídky, které by tuto pracovní sílu pro ně učinily přitažlivější.

Podíl věznic na dosahované míře zaměstnanosti odsouzených je prozatím v průměru 6x vyšší než podíl vazebních věznic. Přínos i možnosti jednotlivých věznic i vazebních věznic jsou však velmi rozdílné. Zaměstnávání obviněných naráží na nevhodné podmínky pro jejich zaměstnávání ve vazebních věznicích, nedostatek práce, ale v současné době markantním omezujícím vlivem je vyšší finanční náročnost spojená s jejich zaměstnáváním s povinností případného doplatku do výše minimální mzdy, při nevyužití fondu pracovní doby ze strany zaměstnavatele doplatku průměrné mzdy dle zákoníku práce.

3. Praktická část

3.1. Cíle šetření

V teoretické části práce jsme se snažili přiblížit problematiku zaměstnávání odsouzených osob v obecné rovině. Některé aspekty této problematiky, zejména pozitivní psychologické a sociální dopady zaměstnávání, jsou platné vždy, nezávisle na umístění a typu vězeňského zařízení. Jiné jsou naopak závislé na místních podmínkách a dispozicích, jedná se zejména o množství a druh pracovních příležitostí, rozhodující jsou také v nemalé míře prostorové možnosti. Zejména vazební věznice ze své podstaty nedisponují potřebným prostorem využitelným pro vytváření pracovních příležitostí. V praktické části se proto soustředíme na popis problematiky zaměstnávání vězněných osob v konkrétním zařízení vězeňské služby a to ve Vazební věznici Liberec. Cílem praktické části je pomocí zvolených výzkumných metod analyzovat proces zaměstnávání vězněných osob v období pěti let a to od roku 2000 do roku 2005. V tomto období prošla Vazební věznice Liberec rozsáhlými stavebními změnami, v letech 2003 zde byla mimo jiné zejména rozšířena kapacita oddělení pro výkon trestu z původních 32 míst na 208 míst pro výkon trestu odnětí svobody.

Šetření si klade za cíl zjistit a zhodnotit:

- Vývoj zaměstnávání vězněných osob v období od roku 2000 do roku 2005.
- Jaké konkrétní zkušenosti a postoje zaujímají vězni k možnosti pracovního zařazení.
- Ekonomické přínosy pracovního zařazení pro vězně.

3.2. Výzkumné metody

Zvolené metody:

- Případová studie
- Studium spisové dokumentace
- Analýza dat

Všechny zvolené výzkumné metody se již tradičně používají v psychologických, pedagogických, sociologických výzkumech a výzkumech veřejného mínění.

- **Případová studie** patří mezi metody, kdy je pozornost soustředěna pouze na jeden subjekt nebo malou skupinu subjektů. Zkoumaný případ je detailně probrán, s přihlédnutím na určitou zvláštnost či jedinečnost. Metodu případových studií jsme použili v průběhu praktické části práce. Získané poznatky ji doplňují a konkretizují.
- **Studium spisové dokumentace** v našem případě představuje hlavní způsob získávání informací. Náhled do spisového materiálu nám umožnil upřesnit některé údaje. Ke studiu byly využity dokumenty týkající se zaměstnávání osob, pocházející z Vazební věznice Liberec, z ostatních vězeňských zařízení a především z Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR.
- **Analýza dat** – jako zdroj dat byl využíván v převážné míře vězeňský informační systém. Jednalo se konkrétně o program Registr vězněných osob (RVOS) - z tohoto programu byly čerpány informace o počtu a složení vězňů v daném čase, program VS výroba – poskytl informace o zařazování vězněných osob do zaměstnání, přehled pracovních příležitostí a jejich využívání, program P98 pak poskytl informace ekonomického charakteru, zejména informace o platech a u způsobu rozúčtování mzdy odsouzených osob.

3.3. Zkoumaný vzorek

Šetření bylo provedeno ve Vazební věznici Liberec. Zkoumaný vzorek představuje počet všech odsouzených umístěných v průběhu roku 2000 až 2005 do Vazební věznice Liberec.

V období roku 2000 až do roku 2003 bylo ve Vazební věznici Liberec oddělení pro výkon trestu o kapacitě 32 míst. Toto oddělení bylo zřízeno pouze pro potřebu vnitřní režie a všichni odsouzení zde umístění byly také pracovně zařazení na

provozech vnitřní režie. Vzhledem k tomu, že odsouzení byly na toto oddělení vybírání zařazovací komisí, nejsou tak statistiky zejména o pracovní kvalifikaci z tohoto počátečního období totožné z celorepublikovým průměrem. Na toto oddělení byli vybírání zejména vězni s odpovídající kvalifikací a případně s odpovídajícím vzděláním.

Po vybudování oddělení pro výkon trestu odnětí svobody v letech 2004 a 2005 se již tyto statistiky výrazně přibližují průměrným hodnotám.

Přestože uvádíme počet 32 míst pro výkon trestu odnětí svobody v letech 2000 až 2003, ve statistikách se objevuje zaměstnávání až 54 odsouzených, toto je způsobeno zejména přeplněností věznice v roce 2001 a také do jisté míry fluktuací odsouzených, kdy byli na jedné pracovní pozici po sobě zařazeni dva odsouzení.

3.4. *Stručná charakteristika Vazební věznice Liberec*

Budova věznice a soudu byla postavena jako ucelený komplex podle plánu vrchního stavebního rady Johanna Kaura v toskánském slohu v roce 1877, tedy v období, kdy Liberec prožíval díky textilní výrobě nebývalý rozvoj. Svojí rozlohou se řadí mezi nejrozsáhlejší cihlové stavby na území města Liberce. Část budovy slouží jako věznice nepřetržitě již od svého založení s výjimkou let 1958 - 1966, kdy byl v objektu umístěn státní archiv. V jejím druhém křídle byly v minulosti umístěny místnosti okresního soudu a pobočky krajského soudu.

Roku 1992 byla zpracována koncepce rozvoje věznice na dalších deset let, zahrnující již rozšíření o prostory využívané soudem s výhledem na celkovou modernizaci zázemí jak pro vězněné, tak pro zaměstnance Vězeňské služby ČR v rámci Evropských vězeňských pravidel. Právě jim totiž stávající dispozice více než stoletého komplexu nevyhovovala. Uspořádání cel bylo nevhodné jak kapacitně, tak rozmístěním, podobné to bylo i s tzv. obslužným zázemím pro personál.

S výstavbou nového justičního areálu, zahájenou v červenci 1999, vznikl projekt na využití části soudní budovy pro potřeby věznice. Rekonstrukce byla zahájena po zprovoznění nového justičního paláce v roce 2001 a její základní část dokončena v červenci 2004.

Tato výstavba přinesla především zvýšení ubytovací kapacity pro odsouzené, včetně dodržení minimálně 4m² podlahové plochy na osobu. Z původních 197

ubytovacích míst se ubytovací kapacita zvýšila celkem pro 376 osob. Po rekonstrukci budovy přibyla pouze 3 lůžka pro výkon vazby na 168 lůžek. K navýšení míst došlo především pro odsouzené, z původních 32 lůžek na 243 míst.

Rekonstrukce nové části věznice si vyžádala náklad více než 93,5 milionů korun. Plánovaná reprofilace z vazební věznice na věznici pro odsouzené byla zrealizována s nákladem 11 mil. Kč včetně komplexní vybavenosti ubytovacích cel, výstupního oddělení, prostředků pro realizaci volnočasových aktivit, sportovního nářadí a stavebních úprav administrativní části budovy. Neinvestiční výdaje na vybavení nových kanceláří jsou ve výši téměř 1,9 milionu. Tyto náklady umožnily postupně změnit stavbu věznice na jednu z nejmodernějších věznic, splňující všechny nároky pro moderní evropské penologické zařízení. Podařilo se vybudovat zázemí určené k realizaci volnočasových aktivit, ať jsou to nové kulturní místnosti, terapeutická místnost, posilovna, tělocvična, dílny pro modelářský a keramický kroužek, počítačová učebna, pracovní dílny, knihovna a kaple pro věřící vězně. Nedílnou součástí reprofilace byla modernizace všech bezpečnostních systémů v areálu věznice, byl vybudován rozsáhlý monitorovací systém disponující cca 90 kamerami, které zabezpečují nepřetržitý přehled o bezpečnostní situaci v celé věznici i o aktuálním pohybu kteréhokoliv ze zaměstnanců nebo vězňů, včetně nejmodernější bezdrátové signalizace v areálu věznice. Téměř každý pohyb ve věznici je registrován a umožňuje zpětnou kontrolu. Slavnostní otevření nové části věznice bylo uskutečněno dne 28.července 2004.

3.5. *Zaměstnávání vězněných osob ve Vazební věznici Liberec*

3.5.1. Průměrné a statistické přehledy

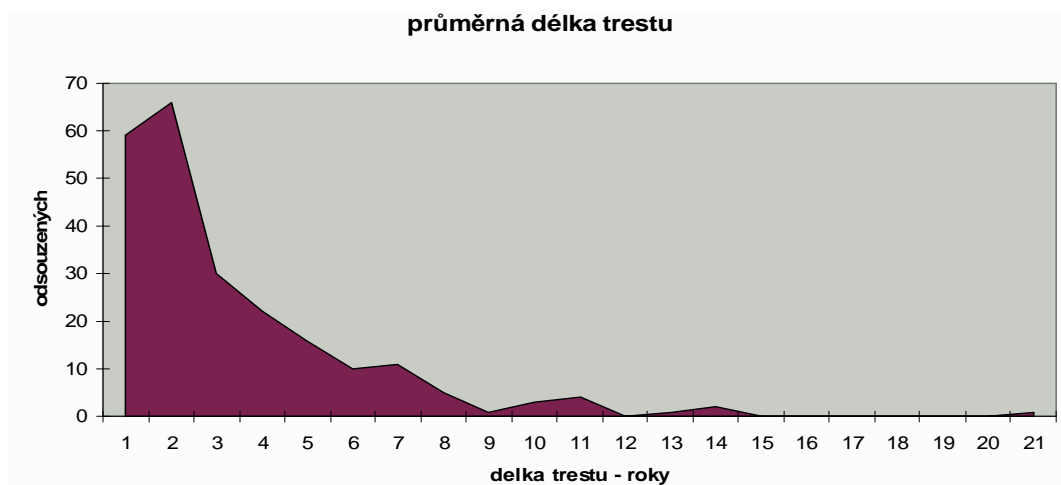
Vazební věznici Liberec prošlo v průběhu roku 2000 až 2005 celkem 5522 vězňů, z toho 370 vězňů bylo v tomto období pracovně zařazeno. Průměrná zaměstnanost odsouzených ve sledovaném období činila 80 % . Tento údaj je ale velmi zkreslený faktem, že v letech 2000 až 2003 byla kapacita oddělení výkonu trestu odnětí svobody přizpůsobena počtu pracovních míst a tímto obdobím byla tedy 100% zaměstnanost.

Tabulka č. 1: průměrná zaměstnanost v letech 2000 a 2005

průměrná zaměstnanost v letech 2000 až 2005						
2000	2001	2002	2003	2004	2005	celkem průměr
100 %	100 %	100 %	100 %	41 %	37 %	80 %

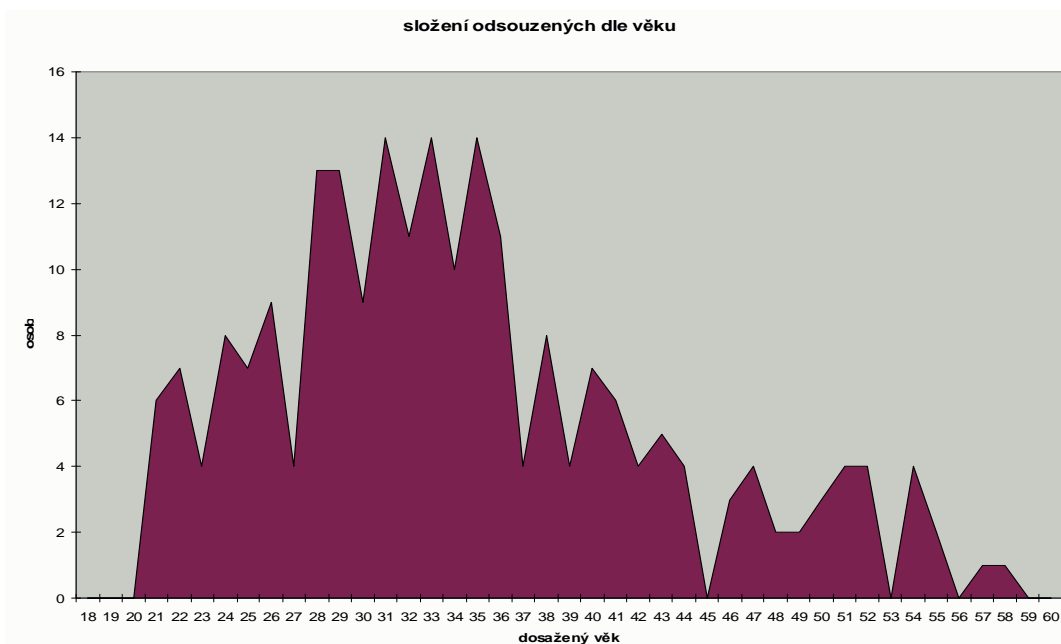
Průměrná délka trestu u odsouzených se pohybuje kolem 2 let. (viz. graf č.1)

Graf č. 1: průměrná délka trestu

Průměrný věk odsouzených ve vazební věznici Liberec za sledované období lze vyčíslit z následujícího grafu:

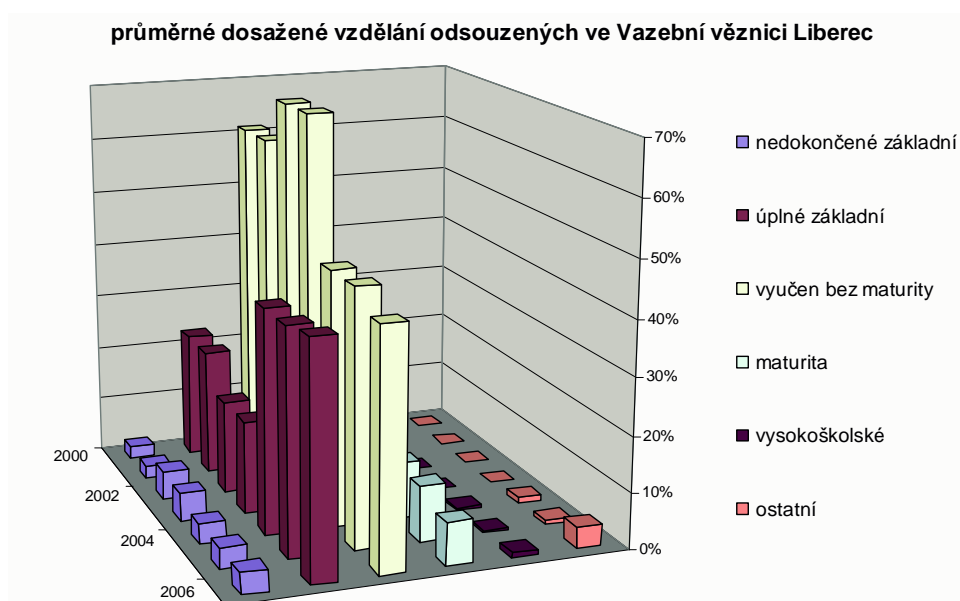
Graf č. 2: složení odsouzených dle věku

Z uvedeného grafu je zřejmé, že největší podíl mají odsouzení, kteří jsou právě ve věku, kdy by měli být pracovně zařazeni.

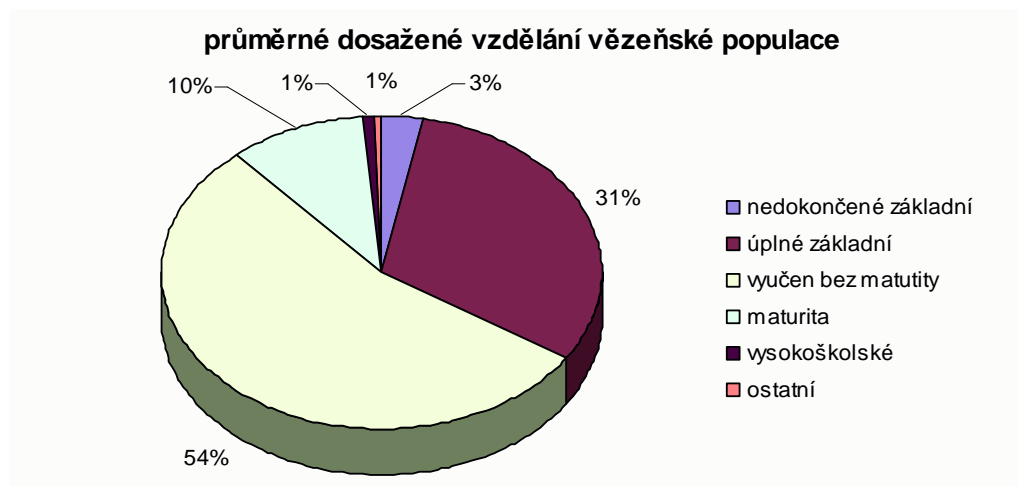
Jako průměrné dosažené vzdělání ve sledovaném období převažuje především úplné základní vzdělání a vyučení bez maturity. Výrazný výkyv od průměrných hodnot v letech 2000 až 2003 byl způsobem cíleným výběrem odsouzených v rámci zařazovací komise pro zařazení do vnitřní režie, kdy byli přednostně vybíráni odsouzení s potřebnou kvalifikací.

Graf č. 3: Průměrné dosažené vzdělání odsouzených ve Vazební věznici Liberec

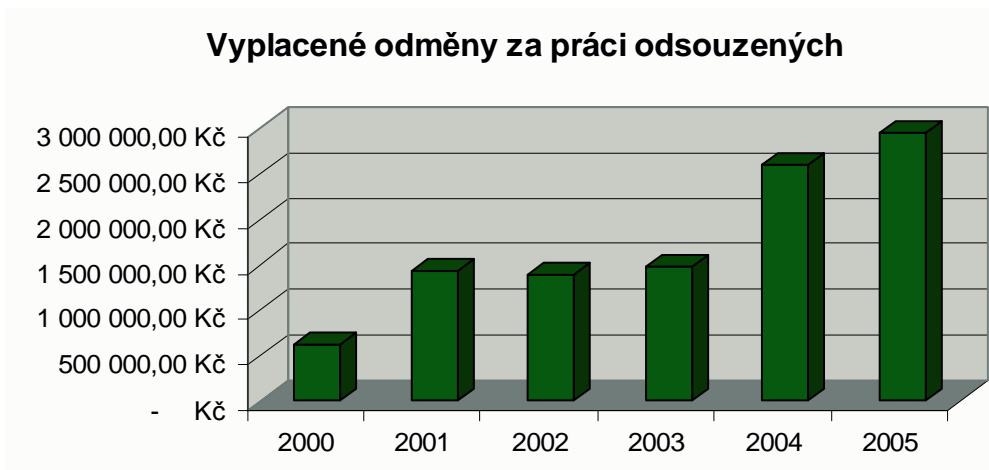
V následujícím grafu je pro srovnání znázorněno průměrné dosažené vzdělání odsouzených i obviněných za sledované období.

Graf č. 4: Průměrné dosažené vzdělání vězeňské populace

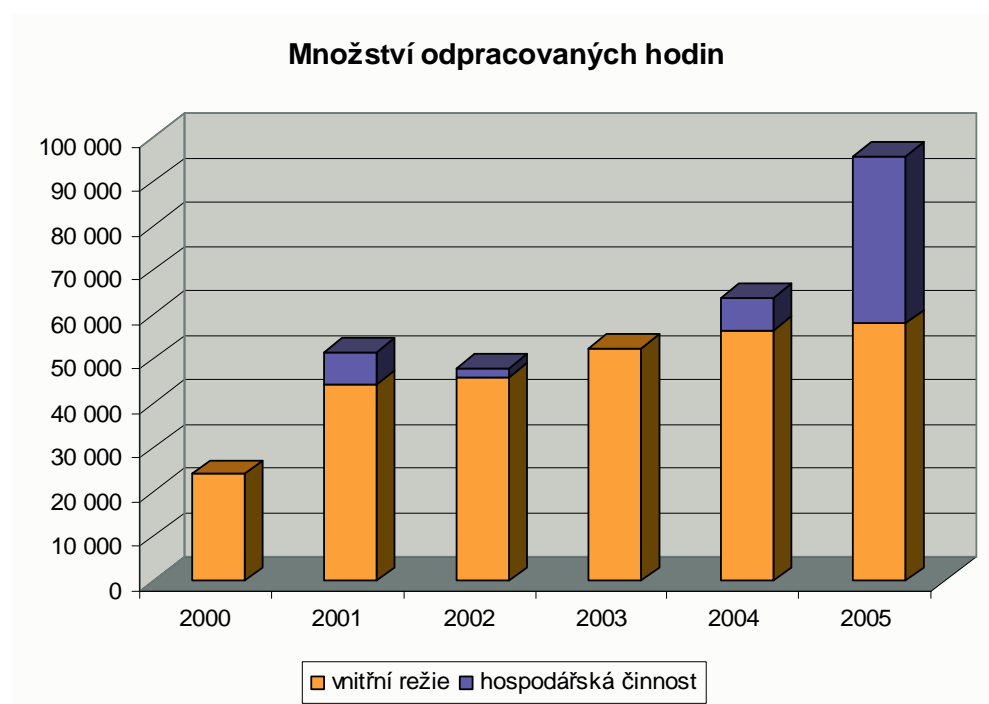
Ve sledovaném období bylo jako pracovní odměna pracovním zařazeným vězňům vyplaceno celkem 10 144 141,- Kč. Z toho 7 661 043,- Kč tvoří odměny vyplacené za práci ve vnitřní režii a 2 483 098,- Kč odměny vyplacené za práci pro hospodářskou činnost věznice.

Graf č. 5: Vyplacené odměny za práci odsouzených

Za sledované období odpracovali pracovním zařazení vězni celkem 335 552 hodin, z toho 281 036 hodin bylo odpracováno ve prospěch vnitřní režie a 54 516 hodin pak bylo odpracováno ve středisku hospodářské činnosti.

Graf č. 6: Množství odpracovaných hodin

3.6. **Rozúčtování finanční odměny pracovním zařazeným vězňům**

Postup rozúčtování odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, je určen nařízením generální ředitelky Vězeňské služby České republiky č. 15/2001.

Na níže umístěných grafech je názorně zobrazeno, jakým způsobem se nakládá s pracovní odměnou odsouzeného. V tomto případě se jedná o náhodně vybraného odsouzeného, který je zařazený do kuchyňského provozu ve vnitřní režii, kde je v souladu se svou kvalifikací zařazen na pozici kuchaře. Obdobným způsobem je nakládáno se mzdou každého pracovním zařazeného odsouzeného.

Ze základní mzdy je stejně jako v běžném životě nejprve uhrazena daň z příjmu a příslušné zdravotní a sociální pojištění.

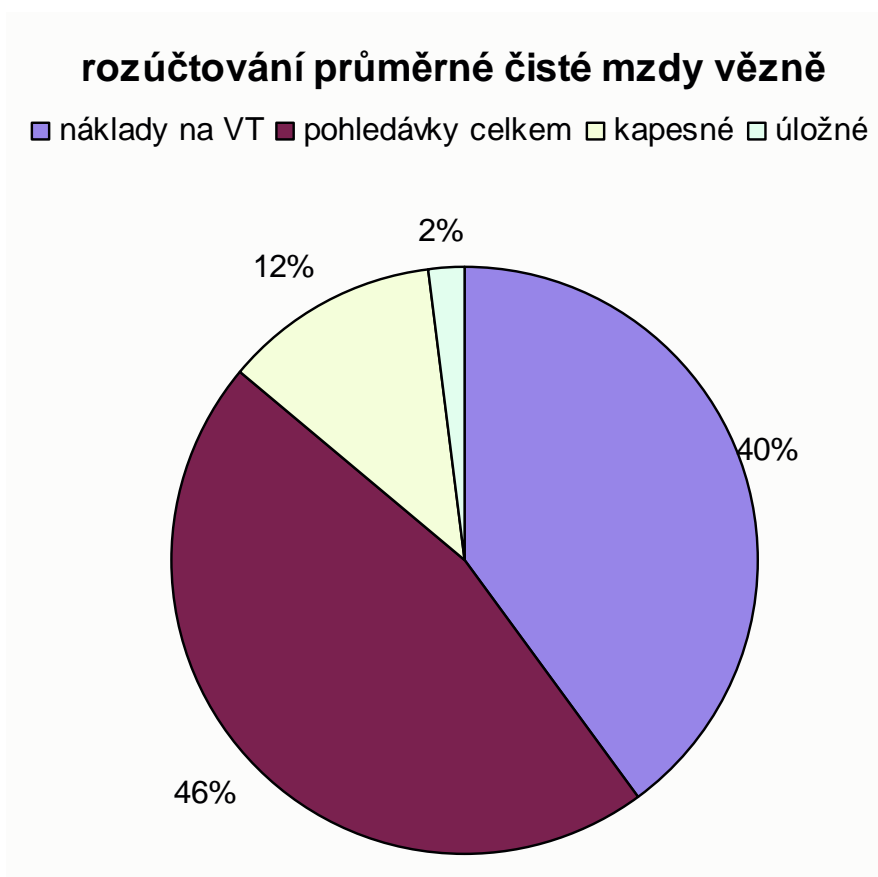
Graf č. 7: Rozúčtování průměrného celkového příjmu vězně

Z této odměny se po srážce zálohy na daň a pojistného provedou i další srážky, jednak k úhradě výživného pro děti, kterým je odsouzený povinen poskytovat výživu, včetně příspěvku na úhradu nákladů při péči o dítě v ústavní nebo ochranné výchově, a jednak k úhradě nákladů výkonu trestu. Rozsah a pořadí dalších srážek z

odměny pracovně zařazeného odsouzeného stanovuje Ministerstvo spravedlnosti vyhláškou č. 10/2000 ze dne 20.1.2000. Přitom se přihlédne zejména k zabezpečení výživy dětí odsouzeného a oprávněným nárokům poškozených trestným činem.

Graf č. 8: Rozúčtování průměrné čisté mzdy vězně

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti 10/2000 Sb. stanovuje rozdělení čisté mzdy následovně:

- Srážky k úhradě nákladů spojených s výkonem trestu se použije 40 % z čisté odměny, nejvýše však 1 500,- Kč.
- Srážky v celkové maximální výši 46 % slouží k úhradě na základě nařízení výkonu rozhodnutí soudu, nebo orgánů státní správy. Nejčastěji se jedná o placení výživného, případně exekuce na plat.

- Jako kapesné je odsouzenému poskytnuta částka 12 % z čisté odměny. Pokud odsouzený v průběhu kalendářního měsíce odmítl bez závažného důvodu pracovat, kapesné mu nenáleží.
- Jako úložné se použijí 2 % z čisté odměny, tato částka se zvyšuje o nevyčerpané částky určené pro jiné srážky. Z úložného nad 2000,- Kč lze na základě rozhodnutí ředitele věznice hradit také náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody.

Odsouzený může, po splnění povinnosti podílet se na hrazení nákladů spojených s výkonem trestu odnětí svobody, použít část úložného přesahující částku 2 000 Kč k úhradě zdravotní péče včetně léčivých přípravků doporučených lékařem, výživného osobám, kterým je povinen výživné poskytovat, k podpoře své rodiny a k plnění svých závazků. Část úložného může odsouzený odesílat také svým příbuzným a jiným osobám blízkým a osobám, které jej ve výkonu trestu odnětí svobody pravidelně navštěvují, případně použít k nákupu potravin a věcí osobní potřeby, nebo ji věnovat na dobročinné účely.

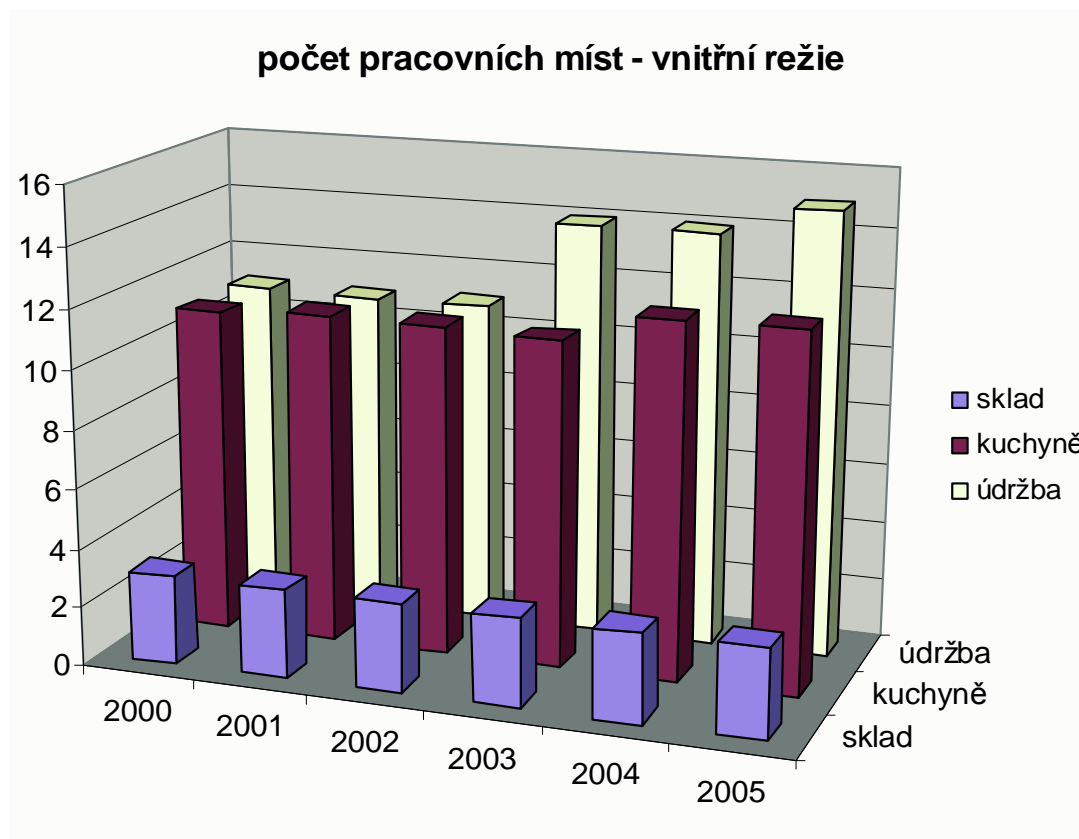
3.7. Vnitřní režie

Počet pracovních míst ve vnitřní režii se po celé sledované období výrazně neměnil a pouze od roku 2003 se zvyšoval z 25 pracovních míst až na současných 29. Ve Vazební věznici Liberec se vnitřní režie dělí na tři základní pracoviště, jedná se o kuchyňské provozy (ústavní kuchyň a kuchyň pro zaměstnance), sklad (zajištění výměn ústavního prádla a provozu prádelny) a pracoviště údržby. Pracoviště údržby zajišťuje základní údržbářské práce při provozu věznice, je zde například zámečnická dílna, truhlářská dílna a automobilová dílna, zajišťují se zde zednické práce a malování, ale také úklid administrativní části budovy.

Provoz vnitřní režie je prospěšný chodu věznice také tím, že odsouzení pracující například v zámečnické dílně vyrábějí stavebně technické prostředky, jako jsou okenní mříže, katrové dveře apod. Tyto prostředky by jinak musela věznice

nakupovat jinde a to především s mnohem většími finančními náklady. Podobně je tomu při většině nenáročných stavebních pracích.

Graf č. 9: Počet pracovních míst - vnitřní režie

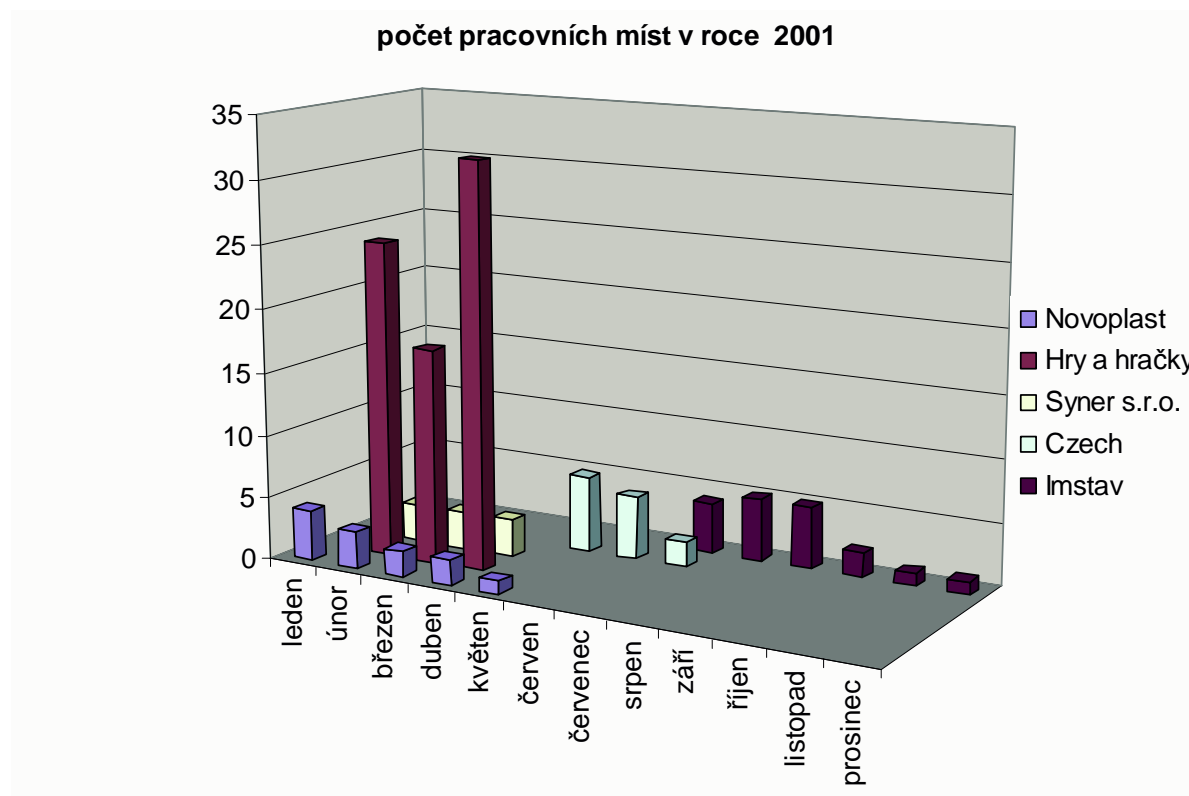
3.8. Hospodářská činnost ve Vazební věznici Liberec

Ve sledovaném období neposkytovala hospodářská činnost ve Vazební věznici Liberec kontinuální možnost zaměstnávání odsouzených tak, jako vnitřní režie. Hospodářská činnost vykazovala ve sledovaném období aktivitu pouze v roce 2001 a v roce 2005.

V roce 2001 byly na celkem pěti provozech vnitřní režie zaměstnávání obvinění, ovšem žádný z provozů se nepodařilo udržet v činnosti. Hlavním důvodem ukončení činnosti byly mnohem náročnější podmínky při zaměstnávání obviněných, ale také nastávající rozsáhlá rekonstrukce celé věznice a budování oddílu pro výkon trestu odnětí svobody, který byl otevřen v roce 2004. Od konce roku 2004 také

dochází k opětovnému zprovoznění středisek hospodářské činnosti, která nabízejí v současné době až 42 míst pro pracovní zařazení odsouzených.

Graf č. 10: Počet pracovních míst v roce 2001

V areálu věznice jsou v současné době vybudována 2 samostatná pracoviště o celkové rozloze cca 250 m². Každé pracoviště obsahuje šatnu, umývárnu, základní sociální zařízení a oddělenou místnost pro stravování. Elektroinstalace pracovišť umožňuje variabilní uspořádání technologického zařízení a minimalizuje náklady při změně výrobního programu nebo technologického vybavení. Dislokace věznice umožňuje příznivou dopravní obslužnost ze všech krajů ČR a přístupové cesty na pracoviště umožňují bezpečný vjezd manipulačních a vysokozdvížných vozíků s transportem europalet až na pracoviště. Pracoviště jsou vhodná pro lehkou až středně těžkou montážní výrobu, která je nenáročná na odpadové hospodářství. Skladové hospodářství pracovišť zahrnuje vybudované sklady o rozloze cca 70 m² pro skladování výrobních materiálů a hotových výrobků určených k expedici. Věznice pro hospodářskou a výrobní činnost má k dispozici pracovní síly vykonávající trest odnětí svobody s ostrahou tj. pod stálým dozorem příslušníků vězeňské služby.

3.9. Možnosti dalšího rozvoje hospodářské činnosti ve věznici Liberec.

Přestože v Libereckém kraji je relativně velká nezaměstnanost ve výši v průměru cca 9,5 %, existuje zájem podnikatelských subjektů o pracovní síly z řad odsouzených. Nejpodstatnějším důvodem tohoto zájmu je nejnižší cena pracovní síly v ČR, tj. minimální mzda pro odsouzeného ve výši 4 500 Kč, nízké provozní náklady a náklady spojené s výstavbou pracovišť.

Další rozvoj v hospodářské činnosti a zejména zvýšení zaměstnanosti odsouzených v liberecké věznici je podmíněn základní pracovní kvalifikací odsouzených a způsobilostí odsouzených se zařadit do pracovního režimu. Na pracoviště hospodářské činnosti věznice je kladen trvalý požadavek soukromých výrobních subjektů na podstatné zvýšení výkonnosti výroby, zejména pak na kvalitu a množství produkované práce. Většina odsouzených však disponuje velmi nízkou kvalifikací, nebo malou schopností dosáhnout požadovaných pracovních návyků pro úspěšné zařazení do pracovního procesu.

Na základě získaných praktických výsledků v oblasti zařazování odsouzených s ostrahou do pracovního procesu lze konstatovat, že soudobé seskupení odsouzených s ostrahou ve věznici v počtu 215 osob, je schopno pracovat max. 30 % až 35 % odsouzených na pracovištích hospodářské činnosti a vykonávat méně kvalifikovanou práci s převahou ruční práce. Pracoviště broušení užitkového skla bylo uvedeno do provozu dne 1.12.2004 a k termínu 31.3.2005 bylo vyřazeno z práce více než 60 % odsouzených pro nezpůsobilost vykonávat tuto práci, zejména z důvodu nedodržení kvality práce a nezvládnutí základních pracovních návyků vymezených výrobními a technologickými postupy při leštění skla.

Další rozvoj hospodářské činnosti je také vázán na vybudování nových pracovišť, zvýšení pracovní kvality odsouzených a vytvoření vzdělávacích středisek v sféře působnosti Vězeňské služby ČR pro odsouzené s možností si zvýšit pracovní kvalifikaci v různých pracovních oborech. Rozvoj hospodářské činnosti a zaměstnanosti odsouzených je závislý i na skladbě odsouzených, zvláště na délce trestu a dosažené pracovní kvalifikace. Převážná část odsouzených nedosahuje potřebnou kvalifikaci a schopnost se zařadit do pracovního procesu a osobní

charakterové vlastnosti často neumožňují z bezpečnostních důvodů vykonávat práci v pracovním kolektivu.

Podstatným činitelem pro zvýšení zaměstnanosti je i vytvoření ekonomických výhod a jiných přínosů pro odsouzené, zejména výše pracovní odměny a kapesného, sociální, hygienické, ubytovací a stravovací výhody vůči odsouzeným, kteří nejsou pracovním zařazení a vykazují trvale negativní vztah k práci. Realizace těchto výhod je podmíněna změnou legislativy. Změna legislativy může podnítit například vytvoření konkurenčního prostředí mezi odsouzenými, s cílem dosáhnout ekonomických a vězeňských výhod vůči nezaměstnaným vězňům. U méně závažných trestných činů změnou legislativy lze dosáhnout zvýšení procenta zaměstnanosti např. stanovením povinnosti pro odsouzeného vykonávat práci v době výkonu trestu u zaměstnavatele, u něhož pracoval před nástupem trestu a po skončení pracovního dne ve stanovenou dobu se dostavit do věznice k výkonu trestu.

Podnikatelské subjekty nabízejí věznicí zejména jednoduchou monotónní manuální práci s nízkým finančním ohodnocením, která je obtížně realizovatelná i na trhu práce v soukromém sektoru. Především z důvodu velmi nízkého finančního ohodnocení a nezajímavého druhu nabízené práce pro odsouzené, dochází k nezájmu vykonávat tuto práci i z řad dlouhodobě nezaměstnaných občanů, kteří nejsou ve výkonu trestu. Základní podmínkou pro získání kvalifikované a lépe ohodnocené práce je zvýšení pracovní kvalifikace odsouzených se schopností produkovat kvalitní práci, v konkurenčním prostředí na trhu práce následně získat důvěru a vážnost u podnikatelských a rozpočtových subjektů.

3.10. *Postoj odsouzených k možnosti pracovního zařazení*

Ve spolupráci se specialisty oddělení pro výkon vazby a trestu ve Vazební věznici Liberec, byli někteří odsouzení požádáni aby popsali co pro ně znamená možnost pracovního zařazení a co je pro ně největším přínosem.

Z níže uvedených odpovědí vyplývá vysoce kladný postoj k možnosti pracovního zařazení a jako motivační důvody pro pracovní zařazení uvádějí odsouzení spíše než finanční odměnu především možnost požívání různých výhod, zaplnění volného času a zejména vytvoření podmínek pro podmíněčné propuštění.

3.10.1. Případová studie č. 1 – třicetiletý J.CH.

Pohled odsouzeného na zaměstnávání ve věznici

„Během internace ve zdejší věznici je poměrně důležitých několik skutečností, alespoň pro většinu rozumně uvažujících odsouzených.

Jednak udržení kontaktu se svou rodinou, přáteli a podobně, materiálního zajištění a zejména výplň nadbytku volného času. Nesmírným pozitivem je možnost ve věznici pracovat, byť pro omezený počet odsouzených a výběru uplatnění, což je samozřejmě dáno prostorovými možnostmi věznice, ochotou majitelů výrobních provozů spolupracovat s vězeňskou službou, respektive dodržovat a splňovat veškeré administrativní nařízení a nutno podotknout, že i ochotou odsouzených vůbec pracovat.

V liberecké věznici se nachází krom údržby a režie pracoviště firmy Lusia, kde se finálně upravují výrobky ze skla. Škála výrobků je poměrně pestrá, jedná se o různé dárkové a upomínkové předměty, jakými jsou například svícný, vázy, sklenice a dózy. Úprava těchto výrobků spočívá v prvotním odstranění nerovností a strusky po odlití skla do forem tzv.vymazováním brusným páskem, následně se tyto leští za pomoci abrazivního prášku, začišťují, balí a odesílají zpět. Na našem pracovišti se uplatní zhruba patnáct odsouzených, přičemž každý se podílí na určité specifické fázi úpravy.

Během pracovního měsíce, kdy odsouzení chodí pravidelně do práce i v sobotu, zpracováváme průměrně přes deset tisíc kusů – v závislosti na druhu a míře poškození jednotlivých výrobků, z čehož plyne i finanční odměna za odvedenou práci.

Za bezchybně opracovaný výrobek inkasujeme od majitelky provozu 8.50 Kč, což v průměru činí pro jednotlivce měsíční příjem na hranici zákonné minimální mzdy. Z tohoto příjmu jsou hrazeny náklady výkonu trestu, povinné sociální odvody a samozřejmě soudy stanovené splácení ať už škod či náklady řízení, což v konečném součtu znamená desetiprocentní kapesné.

Je otázkou úhlu pohledu, zda je kapesné ve výši průměrných šestiset korun na měsíc, vzhledem k náročnosti odvedené práce, cenám zboží (s marží v řádech desítek procent) ve zdejší kantýně a vzhledem k faktu, že věznice inkasuje za jeden opracovaný kus (bez jakýchkoliv srážek) 10,- Kč, dostačující.

Zaměstnání ve věznici, potažmo věznicích, je určitě přínosem jak pro nás odsouzené, tak i pro věznici – o čemž svědčí i fakt nedávno otevřeného druhého pracoviště firmy Lusia a každý se snaží i přes značnou manuální náročnost a velmi prašné pracovní prostředí podat maximální výkon.

Z toho vyplývá i fakt, že pracující jsou umístěni na oddíle s velmi ochotnými vychovateli, spoustou výhod v podobě různých nadstandardních návštěv a materiálních prostředků.

Závěrem lze říci i přes absenci osobního srovnání (jsem poprvé ve výkonu trestu), že podmínky samotného výkonu trestu jsou více než ucházející.“

V Liberci dne 21.3. 2006

J.Ch.

3.10.2. Případová studie č. 2 – třiatřicetiletý K.L.

Pohled odsouzeného na zaměstnávání ve věznici

„Ve výkonu trestu jsem od 24.1. 2005, to je již 14.měsíců, celkový trest mám 63 měsíců. Je mi 33 let a jsem podruhé ve výkonu trestu, trestaný jsem již vícekrát, převážně za zpronevěru a podvod. Venku na svobodě jsem pracoval jako řidič mezinárodní dopravy, a když bylo méně práce, tak jsem dělal stavební práce, jelikož jsem vyučený zedník. Myslím si, že jsem zručný a zvládám jakoukoliv práci, kterou mi kdo zadá, jsem takový vesnický všeuměl. Ve věznici pracuji od března roku 2005, jsem na údržbě, pro všechny druhy prací, co jsou potřeba.

Za tu dobu jsem dělal například malování cel v celé věznici, opravy a natírání oken a lepení fólií na okna, opravy zdí, chodeb. Dále kompletní opravy kuchyně, včetně opravy obkladů a dlažeb. To vše jsem dělal pouze brigádně a dostal jsem finanční odměnu 500,- Kč, teď jsem už zařazen v práci za mzdu 4.500,- Kč, jako zedník – údržby. Mám být za všechnu práci a dosažené výsledky přeřazen na návrh pana ředitele z ostrahy do dozoru a tím pokračování dalších prací pro věznici.

Jsem vděčný, že můžu pro věznici pracovat. Rychleji mi utíká čas, který zde musím strávit, mám jídlo navíc a jsem stále v kontaktu s lidmi a tím si připadám i něco platný, práce je za mnou vidět. Každý měsíc dostávám pochvalu z práce, za pochvalu mám návštěvu s rodinou navíc a to mi strašně pomáhá.

Z výplaty mi jdou peníze za ubytování a stravu, asi 1.400,- Kč měsíčně, dále pak na pohledávky a dluhy, měsíčně okolo 700,- Kč. Na kapesné mi jde asi 500,- Kč, jelikož nekouřím, tak si kupuji spíše užitečné věci, jako jsou dopisní potřeby a hygiena. Rodiče na tom nejsou nejlépe, aby mi pomáhali a i kdyby, tak je nechci otravovat, jelikož si za to můžu sám, že jsem zde. Mám i družku, moc mi pomáhá, jak psychicky, tak občasnými balíčky. Kapesné tedy převážně využiju i k nákupu malého občerstvení na návštěvy, občas si koupím i telefonní kartu, abych mohl rodině zavolat a potěšit je i sebe. Od práce pro věznici si slibuji a mám lepší podmínky ve výkonu trestu, spousty výhod, využiji spoustu času a jsem něco platný. Snad každý chce jít domů, převážně na podmíněčné propuštění, udělám maximum, abych si k tomu vytvořil podmínky a tím byl v pohodě a brzy se svou rodinou a normálním životě.

A co mě vedlo k trestné činnosti. Jen slepá vidina lehce vydělaných peněz a má blbost. Nejhorší je, že lituji všeho, až když je pozdě. Proto teď sekám latinu, aby bylo už vše za mnou a já v klidu přečkal nelehkou životní zkušenost. „

V Liberci dne 21.3. 2006

K.L.

3.11. Zhodnocení zaměstnávání vězněných osob ve vazební věznici Liberec

Zaměstnávání vězňů ve Vazební věznici Liberec je v současné době nejvíce ovlivněno faktory typickými pro většinu vazebních věznic. Nejzávažnějším omezením je nedostatek prostoru pro vybudování pracovišť o potřebné kapacitě. I přes tato omezení se podařilo v závěru sledovaného období vybudovat v objektu vazební věznice dvě kvalitní pracoviště s potřebným zázemím, která umožňují zaměstnávat alespoň část odsouzených.

Po dobu sledovaného období se ukázala jako stěžejní forma zaměstnávání vězněných osob zařazení do vnitřní režie. Zaměstnávání osob ve výkonu vazby, zaznamenané v počátku sledovaného období, je velmi komplikované a dá se předpokládat, že se v budoucnu již nebude opakovat. Hlavním důvodem je přebytek nabídky nezaměstnaných vězňů ve výkonu trestu odnětí svobody.

Další rozvoj zaměstnávání vězněných osob ve Vazební věznici Liberec je vázán na vybudování nových pracovišť, zvýšení pracovní kvality odsouzených a vytvoření vzdělávacích středisek v sféře působnosti Vězeňské služby ČR pro odsouzené s možností si zvýšit pracovní kvalifikaci v různých pracovních oborech. Další rozvoj zaměstnávání odsouzených zejména v rámci hospodářské činnosti je závislý i na skladbě odsouzených, zvláště na délce trestu a dosažené pracovní kvalifikace. Převážná část odsouzených nedosahuje potřebnou kvalifikaci a schopnost se zařadit do pracovního procesu a osobní charakterové vlastnosti často neumožňují z bezpečnostních důvodů vykonávat práci v pracovním kolektivu.

Vazební věznice Liberec ve sledovaném období prodělala mnoho organizačních, stavebních a personálních změn. Celá budova prošla rozsáhlou rekonstrukcí, vedle oddělení pro výkon vazby byly vytvořeny zcela nové oddíly výkonu trestu. Bylo vybudováno nové a moderní zázemí, které do budoucna umožní rozvoj mimo jiné také všem formám zaměstnávání vězňů.

Lze tedy říci, že zaměstnávání vězněných osob ve Vazební věznici Liberec se rozvíjí pozitivním směrem.

4. Závěr

Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 stanoví cíl dosažení 60% zaměstnanosti odsouzených. K dosažení tohoto cíle bude zapotřebí vytvořit nové prostory pro zaměstnávání (současné disponibilní plochy jsou takřka využity), ale také zajištění odbytu produktů, a to zejména ze strany státních orgánů a institucí. Předpokládané náklady na pořízení nových pracovních míst budou kvantifikovány v nové dokumentaci programu ve výši cca 390 000 tis. Kč, tj. oproti současnému objemu, určenému na zaměstnávání, růst takřka o 100 %. Vedle finančních prostředků bude nutné prosazovat možnost úpravy stávající legislativy, která by ukládala povinnost státním orgánům a institucím upřednostňovat produkty vytvářené zaměstnáváním odsouzených.

Hlavními úkoly pro rok 2005 bylo uloženo realizovat konkrétní kroky k rozvoji zaměstnávání vězněných osob a zahájit práce na koncepci zaměstnávání. Zacilení konkrétních návrhů bude vycházet zejména z dosahované míry zaměstnanosti

Rozvoj zaměstnanosti odsouzených však není podmíněn jenom dostatkem výrobních ploch, případně nainstalovanou výrobní technologií, ale i organizačním zajištěním a v řídicích funkcích s odborně fundovanými a prací zaujatými zaměstnanci. Za tím účelem probíhá v Kroměříži ve spolupráci s Masarykovou univerzitou týdenní kurz „Marketing hospodářské činnosti VS ČR“. Na program technického a organizačně řídicího zabezpečení rozvoje oblasti zaměstnávání úzce navazuje požadavek a potřeba vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

5. Seznam použitých zdrojů

Literatura:

1. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80- 7178-303-X.
2. MAŘÁDEK, V. *Penologie: Lexikon základních pojmů*. 1. vyd. Ostrava: 1996. ISBN 80-238-6731-8
3. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
4. Novotný, O. *O trestu a vězeňství*. 2. vyd. Praha: Academia, 1969
5. SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie, I. Díl*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-679-2
6. SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie – I. Díl*. 1. vyd. Liberec: Vysokoškolský podnik , 2001. ISBN 80-7083-494-3
7. SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie – II. Díl*. 1. vyd. Liberec: Vysokoškolský podnik , 2001. ISBN 80-7083-495-1
8. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-496-6.
9. Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, České věznice. Praha 2006

Časopisy:

10. České vězeňství 1993 č.4
11. České vězeňství 1997 č.3
12. České vězeňství 2000 č.1
13. Psychologie dnes 2004 č.9

Jiné dokumenty:

14. Mezinárodní seminář „Zacházení se specifickými skupinami odsouzených“ Kroměříž 8.-12-6-1998, IN: České vězeňství, Praha 3-4/1998.
15. Sborník referátu mezinárodní konference ředitelů vězeňských služeb Kroměříž 2004
16. JEŘÁBEK, M.: *Koncepce pro vládu 2003 – zaměstnávání odsouzených.*
17. JEŘÁBEK, M.: *Vyhodnocení zaměstnávání odsouzených za rok 2004.*
Vězeňská služba České republiky, Generální ředitelství, Odbor ekonomický,
Č.j. : 60/20/2005-GR/760

Interní normy:

18. Vnitřní řád Vazební věznice Liberec, (Č.j.: 201/2004 – 09/30)
19. NGŘ č. 25/2002 o podmínkách provozování hospodářské činnosti ve vězeňské službě České republiky
20. NGŘ č. 48/2000 o odměňování odsouzených osob zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody

Zákony a předpisy:

21. Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.
22. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
23. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti. č.10/2000 Sb., *o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů.*

Internet:

24. <http://www.ivvs.cz> - Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR
25. <http://www.vlada.cz> - Vláda České republiky
26. <http://www.vscr.cz> - Vězeňská služba České republiky

6. Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: průměrná zaměstnanost v letech 2000 a 2005	41
Graf č. 1: průměrná délka trestu	41
Graf č. 2: složení odsouzených dle věku	41
Graf č. 3: Průměrné dosažené vzdělání odsouzených ve Vazební věznici Liberec	42
Graf č. 4: Průměrné dosažené vzdělání vězeňské populace	42
Graf č. 5: Vyplacené odměny za práci odsouzených	43
Graf č. 6: Množství odpracovaných hodin	43
Graf č. 7: Rozúčtování průměrného celkového příjmu vězně	44
Graf č. 8: Rozúčtování průměrné čisté mzdy vězně	45
Graf č. 9: Počet pracovních míst - vnitřní režie	47
Graf č. 10: Počet pracovních míst v roce 2001	48